

DE KORHAAN

VOGELWERK GROEP

HET GOOI EN OMSTREKEN

R E D A K T I O N E E L

Ten afscheid.

Kijkend uit mijn raam naar het dartele spel van een groepje gierzwaluwen, zoek ik naar een passende tekst voor dit redactioneel. Nog niet helemaal gerustgesteld of de oeverzwaluwenkolonie in Huizen wel afdoende is beveiligd tegen de dragline die hun zandhoop bedreigt. Bedroefd over het plunderen van een nestkast door een of ander roofdier.

Blij met de broedende merel naast mijn voordeur. Ook blij met mijn nieuwe baan. Niet denkend aan alle trammelant van een komende verhuizing. Met weemoed terugziend op een fijne tijd in het Goci, een fijne tijd bij de Vogelwerkgroep.

Helaas beste vogelvrienden, ik ga u verlaten. Wegens vertrek naar Ede per 1 augustus ben ik genoodzaakt te bedanken als sekretaris van de Vogelwerkgroep. Ik moet u eerlijk bekennen, dat ik het met veel plezier heb gedaan. Dank zij het enthousiasme van velen en dank zij de vriendschappelijke verhoudingen binnen het bestuur.

Hoewel nog niet bekend is wie het sekretariaat van mij gaat overnemen, heb ik er toch het volste vertrouwen in, dat het werk onbelemmerd zal doorgaan. Reeds langer dan een jaar missen wij een voorzitter, maar ondanks het gemis ging ook dit werk gewoon door. De club van bestuursleden is klein, maar enthousiast. Een fijn stel mensen om mee samen te werken.

Beste vogelvrienden, langs deze weg groet ik u allen. Het ga u goed.

Henk ten Brinke

BESTUURSMEEDEDELINGEN

Zoals u in het Redactioneel heeft gelezen, gaat onze sekretaris, de heer Henk ten Brinke onze vereniging wegens verhuizing verlaten. De afgelopen jaren heeft hij zijn functie met veel bekwaamheid en enthousiasme uitgeoefend. Als nieuw lid heeft hij enige jaren geleden de taak van sekretaris op zich genomen, onbekend in onze vereniging. Op zeer prettige wijze hebben wij in het bestuur met hem samengewerkt, wij danken hem hiervoor en wensen hem veel succes in zijn nieuwe werkring in Ede.

Het bestuur zal trachten op korte termijn een oplossing te vinden teneinde in de twee vakatures, t.w. voorzitter en sekretaris, te voorzien. Wij houden ons beleefd aanbevolen!

W.E. Cohen

VOGELS IN HET GOOI

Het is u allen reeds bekend dat het bestuur heeft gemeend ons jubileum-boek Vogels in het Gooi gratis aan alle leden te verstrekken. Deze uitgave heeft natuurlijk wel een aanzienlijke aanslag gedaan op onze financiële middelen, terwijl bovendien de drukkosten aanzienlijk hoger waren (\pm f 1200) dan begroot i.v.m. de onverwachte grotere omvang van het boek.

Op onze Algemene Ledenvergadering van 15 maart werd reeds door één van onze leden voorgesteld om u allen aan te sporen tot het geven van een vrijwillige bijdrage. Als ieder lid f 5 zou bijdragen, zou het meer-bedrag hierdoor gedekt zijn. Als u evenveel plezier aan het boekje hebt beleefd als ik, zal het u zeker een kleine tegemoetkoming waard zijn!

Hartelijk dank alvast, ook vooral aan die leden die reeds een extra bedrag hebben overgemaakt.

(penningm.)
postgiro VWG no. 2529179

CONTRIBUTIE 1978

Nu de eerste helft van 1978 bijna is verstreken, zou ik die leden die nog steeds hun contributie voor dit jaar (+ evt. abonnement Het Vogeljaar) niet hebben voldaan, dringend willen verzoeken dit alsnog te doen. Bij de vorige Korhaan ontvingen zij reeds een verzoek daartoe plus een tweede acceptgirokaart. Mag ik op hun medewerking rekenen?

(penningm.)

PROGRAMMA

In de maanden juli en augustus zijn er geen excursies en ledenavonden. Wij wensen alle leden een buitengewoon geslaagde vakantie toe.

MUTATIES IN HET LEDENBESTAND

NIEUW hr. R.C. Barlo, Breedelaan 3a, Bussum
 hr. John Boerman, Godelindestraat 47, Bussum
 hr. K. Brink, Wisentstraat 30, Bussum
 mevr. R.G. v.d.Broeck-Albert, Vredenburggaarde 1, Kortenhoef
 mevr. T.S. Dolmans, Julianalaan 32, Naarden
 hr. C.P.R. Holtzapffel, Barbaragaarde 66, Bussum
 hr. M. van Houten, Patrijzenhof 131, Eemnes
 hr. J. de Jonge, van Brakellaan 26, Hilversum
 mej. C. Ketelaar, Corverlaan 8, Bussum
 hr. F. van Klaveren, Berkenhof 3, Kortenhoef
 hr. M.J. Klomps, Breeland 109, Hoogland
 mevr. A. Kok, Lis 34, Huizen
 hr. L.A. Lodenstein, Rietmeent 62, Hilversum
 mevr. F.L. Odink-Broeshart, Lothariuslaan 28, Bussum
 mevr. G. Rooker, Lange Heul 548, Bussum
 hr. M. Rootsaert, Biggekruid 39, Huizen
 mevr. J. Schoenmaker, Anton Smeerdijkgaarde 36a, Flat 61, Kortenhoef
 mevr. A. Stoker, Radioweg 1, Horstermeer, gem. Ned. den Berg
 mevr. L. Trip, Schuttersweg 45, Hilversum
 hr. W. v.d.Veen, Kam. Onnesweg 48, Bussum
 hr. W.J. Vink, Gemeenlandslaan 18, Huizen
 hr. L.V. Vlek, de Graafjes 14, Bunschoten

VERHUISD G. Koomen, De Zegge 9, Oosterwolde (Fr.)
 L.G. Persijn, Karveel 57-11, Lelystad

BEDANKT mej. C.W. de Jong, Herenstraat 123, Bussum
 mevr. H.J.A.A. van Lier-Schilhuis, Dr. Catzlaan 11, Blaricum

Wij zijn zeer verheugd met dit grote aantal nieuwe leden, waarvan de meeste al onze Vogelkursus hebben gevolgd. Wij hopen dat zij zich spoedig thuis zullen voelen in de Vogelwerkgroep en vooral dat zij in het nieuwe seizoen deel zullen uitmaken van onze aktieve leden, helaas een te kleine groep die nodig versterking behoeft.

OPROEP

Voor onze telling van Huiszwaluwnesten hebben wij nog een paar mensen nodig, o.a. in Nederhorst den Berg, Vreeland en Loosdrecht.

OPROEP

Leden die Knobbelzwanennesten zien of jonge Knobbelzwanen, gelieve dit door te geven aan Adrie Vermeule, tel. 035-857492.

BROEDVOGEL-INVENTARISATIES IN HET GOOI (I)

A. Inleiding

Met een broedvogelinventarisatie van een gebied kan men verschillende doeleinden nastreven: 1) de "waarde" van het gebied aantonen, opdat het gespaard blijve voor de cultuurtechnici (dit wordt in Nederland erg veel gedaan, met betrekkelijk succes); 2) de verdeling van de vogels binnen het gebied vastleggen, en proberen daar conclusies aan te verbinden over het gedrag van één soort, of het beheer van het gebied (ook dit wordt in Nederland nog wel gedaan, met niet altijd even duidelijke resultaten); 3) het verloop van een populatie in de tijd vastleggen. Het is duidelijk dat hiervoor erg intensief en nauwkeurig gewerkt moet worden, en dat dan ook nog enige jaren achtereen. In Nederland is dit dan ook geen populair onderzoek, hoewel de totale oppervlakte die per jaar op broedvogels geïnventarieerd wordt, bepaald imponerend is.

In Groot-Britannië wordt al wel landelijk met een dergelijk onderzoek gewerkt, en zijn er ook duidelijke resultaten uit te voorschijn gekomen. Zo tekenen bijvoorbeeld strenge winters zich in de aantallen broedvogels in het erop volgende voorjaar af, en is het effect van de droogte in Midden-Afrika (Sahel-zone, ± 1974) af te lezen aan de daling van de aantallen in Europa broedende Gele Kwikstaarten, Gekraagde Roodstaarten, Grasmussen, etc. Het onderzoek is in Engeland bekend onder de naam "Common Bird Census", makkelijk te omschrijven maar moeilijk te vertalen. Men werkt daar met waarnemers die in opeenvolgende jaren een bepaald gebied inventariseren volgens een vaste methode. Per broedseizoen moet er minstens 8 maal geteld worden; van de aanwezige vogels wordt ook (in code) het gedrag omschreven (bv. zingend, jongen voerend). De telgebieden zijn om het leuk en overzichtelijk te houden wel klein: gemiddeld 20 hectare voor bos, 50 voor open terrein (akker/weiland). De gegevens worden centraal opgeslagen en uitgewerkt; er is kortom gestreefd naar standarisatie en objectiviteit.

Het inventariseren gebeurt 's ochtends vroeg, terwijl van elk waargenomen vogel niet alleen de aanwezigheid wordt genoteerd maar ook het gedrag, voor zover dat aanwijzingen geeft over broeden/niet broeden. Om de telling niet te moeilijk te maken, zijn er wat betreft het Gooi ook uit verwijderd de moeilijke soorten (nachtvogels, kraaiachtigen, Koolmees) en oninteressante soorten (Fazant, Houtduif). Niet tellen als je daar geen zin in hebt. Als broedvogel gelden alle paren waarvan het nest is gevonden binnen het telgebied, en paren die een bepaald aantal keren zijn geteld, afhankelijk van hun aankomstdatum in dat telgebied. Standvogels moeten in deze opzet minstens 3 keer worden geteld, zomergasten meestal 2 (zelden 1) keer. Soorten waarvan duidelijk is dat ze niet in het telgebied broeden, al zijn ze er 3 keer geteld, komen uiteraard niet in de uiteindelijke lijst voor. Dubbele waarnemingen worden gedeeltelijk geëlimineerd; 2 paren van 1 soort moeten op minstens 1 teldag beide zijn waargenomen om als aparte paren mee te tellen.

Het is de bedoeling (al slagen we daar in het Gooi duidelijk nog niet in) om van een groot aantal terreinen dergelijke meerjaren inventarisaties te krijgen, om uiteindelijk een wat grotere steekproef te hebben dan slechts een heideveldje ergens in Nederland. Een grotere medewerking vanuit de VWG aan dit onderzoek is dus zeker welkom.

B. Westerheide

Eén van de Gooische terreinen die nu meerdere jaren achtereen is geïnventariseerd, is een gedeelte van de Westerheide bij Hilversum. Het getelde deel is ongeveer 66 ha. groot, ongeveer vierkant van vorm, en grenst aan de bosjes langs de Erfgooiersstraat (Hilversum) en het Amsterdams Waterleidingbos. De begroeiing bestaat voornamelijk uit hei, met verder veel opslag van Grove den, Ruwe berk, Amerikaanse vogelkers, etc.

Het gebied is geteld in 1976 (een beperkt aantal soorten) en in 1977 (alles), in beide jaren door mevr. de Wijs en A. Vermeule met medewerking van W.J.R. de Wijs en J. Winkelman. In 1976 is er in het broedseizoen 7 x geteld, in 1977 8 x. Van beide jaren zijn veel "losse" waarnemingen bekend; de tellingen zijn in geen van beide seizoenen precies om de week uitgevoerd, soms 2 binnen 1 week.

Tabel 1 - Waarnemingsdata
(Tellingen onderstreept, losse waarnemingen niet)

<u>Maand/jaar</u>	<u>1976</u>	<u>1977</u>
maart		<u>27</u>
april	<u>9, 22</u>	<u>22</u>
mei	<u>10, 20</u>	7, 8, 9, <u>11</u> , 16, 17, <u>29</u>
juni	<u>6, 15, 16, 20, 21, 30</u>	<u>5, 7, 18, 21, 22, 28</u>
juli		6, 9, 15, 17
totaal aantal tellingen: 7		8

Nesten zijn er niet gevonden, het aantal paren is dus berekend alleen aan de hand van het aantal waarnemingen per paar. Dubbelwaarnemingen van soorten zijn alleen geëlimineerd als beide paren op geen enkele telling tegelijk gezien werden en de territoria niet duidelijk gescheiden waren.

In 1976 is er niet strikt aan het aantal tellingen voldaan (7 in plaats van 8), en daarmee is mij niet geheel meer duidelijk of het minimum aantal waarnemingen voor een geldig vroegepaar nu 2 dan wel 3 moet zijn. Daarom zijn beide berekeningen in de tabel opgenomen voor zover de uitkomsten verschilden. Schokkende resultaten heeft dit deel van het onderzoek niet opgeleverd, al zijn de aantallen broedparen in 1977 wat hoger dan in 1976.

Tabel 2 - Aantallen broedparen per jaar

	<u>1976</u>	<u>1977</u>
Korhoen	1	-
Fazant	?	1
Houtduif	+	2
Veldleeuwerik	6	8
Ekster	1	2
Vlaamse Gaai	-	1
Koolmees	+	2
Winterkoning	0-1	-
Heggemus	0-1	1
Gekraagde Roodstaart	1	4

<u>Tabel 2 (vervolg)</u>	<u>1976</u>	<u>1977</u>
Merel	1-2	1
Fitis	2-4	6
Graspieper	0-1	-
Boompieper	-	1
Groenling	1	-
Kneu	-	1

N.B.: In 1976 zijn wel op 4 teldata Korhoenders in het telgebied waargenomen, maar het is absoluut niet bekend of de soort er ook daadwerkelijk gebroed heeft.

? = niets bekend, + = wel broedend, in onbekend aantal.

Overige vogelsoorten die in het telgebied werden waargenomen:

Wilde Eend, Bergeend, Buizerd, Boomvalk, Patrijs, Scholekster, Kievit, Wulp, Kokmeeuw, Ransuil, Gierzwaluw, Groene Specht, Grote Bonte Specht, Zwarte Kraai, Kauw, Pimpelmees, Staartmees, Paapje, Grote Lijster, Goudhaantje, Witte Kwikstaart, Spreeuw, Huismus en Vink.

Daarnaast bleken er in 1976 een paartje Boomvalken en een paartje Bosuilen te broeden in het Waterleidingbos, en in 1977 een paartje Ransuilen (kwamen later met takkelingen terecht in het telgebied). Op de rest van de heide broedden in 1976 1 paar Wulpen, 1 paar Tapuiten en 1 paar Roodborsttapuiten (daarvan nog een 2e paar aan de andere kant van de Larenseweg). In 1977 was daarvan alleen het paar Wulpen overgebleven. In 1977 broedden in de lage aanplant langs de Erfgooiersstraat minstens 2 paar Tortelduiven.

Geraadpleegde literatuur

International Bird Census Committee
Bird Study 1969, vol. 16,
p. 249 - 255

Recommendations for an international
standard for a mapping method in bird
census.

Bob van Poelgeest

RECTIFICATIE

In de vorige Korhaan is in het artikel "Winter 1978" op pagina 47 de datum 25 en 26 februari foutief vermeld. Dit moet zijn 18 en 19 februari.

U heeft toch ook uw lieve poesje de afgelopen maanden binnen gehouden?

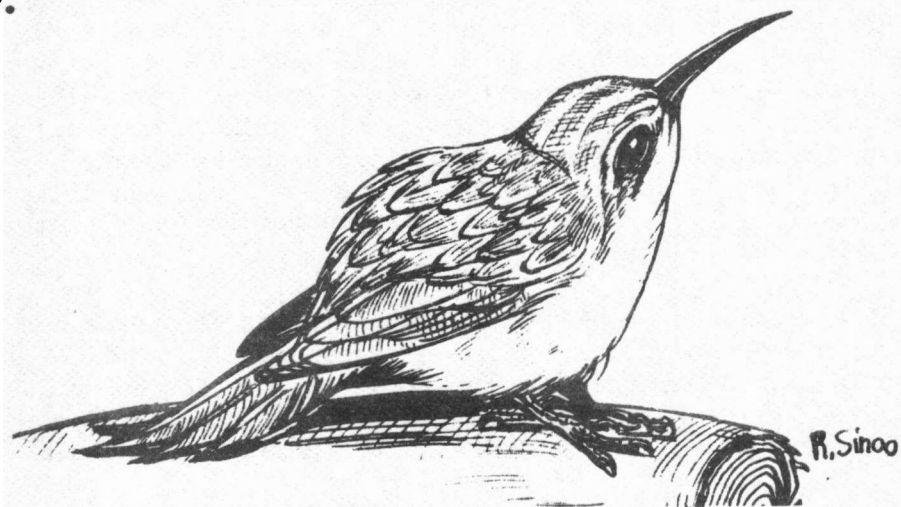
KORT VERSLAG EXCURSIE ANKEVEEN OP 8 APRIL 1978

Het zou wel eens kunnen zijn, dat er bij deze excursie een record in de geschiedenis van onze vogelwerkgroep is gebroken, nl. wat betreft het aantal deelnemers. Het Bergse Pad leek wel de Kalverstraat op zaterdagmiddag. Wij Gooiers kwamen met een kleine 20 man op de proppen, maar onze gasten, de Utrechtenaren, met niet minder dan ruim 40 in maar liefst een stoet van 12 auto's op een rij.

Gelukkig hebben wij onze gasten wel het een en ander kunnen bieden, ondanks het donkere weer en de nogal koude noordenwind bij een temperatuur van maar zo'n 5 graden.

Het overgrote deel van de Utrechtenaren trok met de gidsen Dwars en Molenbeek de Dammerkade op en de Gooiers met de vooraf gearriveerde 4 Utrechtenaren met de gidsen Vermeule en De Haan het Bergse Pad. Gezegd moet worden, dat er actief en met veel animo "gevogeld" werd, zodat het niet verwonderlijk mag heten, dat al spoedig - zij het nogal zwak - de eerste Fitis gesignaleerd kon worden, voor velen de eerste maal dit seizoen. De Tjiftjafs waren gedurende de hele wandeling nog verre in de meerderheid en hun gezang was praktisch niet van de lucht. Ook de Winterkoningen waren rijk vertegenwoordigd. Ruim halverwege het Bergse Pad was er de aangename verrassing van een Cetti's zanger, voor veel deelnemers de eerste maal in hun leven dat zij dit geluid hoorden. Ook deed zich reeds de eerste Snor horen, hoewel die het later op de Dammerkade heel wat beter deed.

Als altijd werd weer bijzonder genoten van de immer fraaie uitzichten, die dit prachtige plassengebied volop biedt. Geen wonder dat er onder de excursionisten een prima stemming heerste, welke nog verhoogd werd door de vele soorten vogels die voortdurend werden waargenomen, waaronder een aantal wat minder bekende, zoals Waterral, Purperreiger, Zwartkop, Brilduiker en Boomkruiper.

In totaal konden 34 soorten worden geregistreerd, die of alleen gehoord dan wel gehoord én gezien werden, waaronder de eerste Boerenzwaluw.

Na een interessante tocht van ruim 3 uur keerden de 60 (!) deelnemers voldaan huiswaarts.

A. Pluister

Het beheer van het Hilversums Wasmeer

Onlangs werd een bespreking gehouden tussen afgevaardigden van het bestuur van het Gooisch Natuurreservaat en van de Gooise milieu- en natuurbeschermingsgroepen.

De Vogelwerkgroep heeft toen opgemerkt bezig te zijn met een nota aangaande het beheer van het Hilversums Wasmeer. Om deze nota was reeds eind 1977 gevraagd door het GNR. Deze met name op de Kokmeeuwenkolonie toegespitste nota is inmiddels aan het GNR-bestuur aangeboden.

Om iedere VWG-er op de hoogte te brengen van de problematiek en de zienswijze van onze Vogelwerkgroep is deze beheersnota in zijn geheel in deze Korhaan opgenomen.

De nota werd samengesteld door E.R. Osieck, m.m.v. J. Harder, R.G. Moolenbeek en R. van Poelgeest.

Voorwoord

Voor u ligt een nota welke is samengesteld door enkele leden van de Vogelwerkgroep het Gooi e.o. Deze in onze vrije tijd opgestelde nota moet worden gezien als de exponent van onze bezorgdheid aangaande het Hilversums Wasmeer.

Aanleiding tot deze bezorgdheid is de beheerswijze van de Kokmeeuwenkolonie, zoals die de laatste jaren werd uitgevoerd. De lage waterstand en de bestrijding hebben ertoe geleid dat de kolonie is gedecimeerd. Het verdwijnen van een groot deel van de kolonie heeft waarschijnlijk vestiging elders tot gevolg gehad (o.a. Ankeveens plassengebied); in de praktijk komt dit neer op het verschuiven van het meeuwenprobleem naar een ander kwetsbaar natuurgebied. Bovendien leiden bestrijdingsacties zoals die zijn uitgevoerd tot verstoring in het gebied, hetgeen andere watervogels zeker niet ten goede zal zijn gekomen.

Ten einde meer duidelijkheid te scheppen in wat er nu precies gaande is in het Hilversums Wasmeer werd deze nota opgesteld.

Na een oriëntering van de historische ontwikkeling, het noemen van de doelstellingen voor het gebied en het aangeven van de mogelijkheden voor het kokmeeuwenbeheer is ook de visie van de Vogelwerkgroep het Gooi e.o. weergegeven.

Wij hopen dat deze nota ertoe zal bijdragen dat de "rust" in het gebied zal terugkeren ten voordele van de Kokmeeuwen en alle watervogels die profiteren van deze meeuwen.

1. Historische ontwikkeling

Het Hilversums Wasmeer werd in 1957 afgesloten voor publiek door middel van een omrastering. De bedoeling hiervan was om het voedselarme karakter van het ven en zijn omgeving te behouden. In 1958 vestigde zich er een broedkolonie Kokmeeuwen en vanaf 1961 was deze kolonie steeds aanwezig. Zie voor een overzicht van de ontwikkeling van de kolonie Tabel I.

Tabel I. Overzicht aantal nesten van de Kokmeeuw in het Hilversums Wasmeer. Gegevens uit de jaren 1958, 1965 t/m 1967 ontbreken. Ontleend aan de Jaarverslagen van de Stichting Gooisch Natuurreservaat.

jaar -----	1959	1960	1961	1962	1963	1964			
aantal nesten --	+ 375	0	+ 400	+ 400	+ 475	+ 475			
1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
+ 1000	+ 1000	+ 1250	+ 1250	+ 1500	+ 1600	+ 2350	+ 2000	725	227

In de loop van de zestiger jaren breidde de kolonie zich vanuit het noordelijke deel steeds verder uit. Alle plekken met een geschikte (lage) vegetatie werden door de kolonie bezet. Tegelijkertijd broedden er diverse andere soorten watervogels: Dodaars, Geoorde Fuut, Wintertaling, Slobeend, Tafeleend, Kuifeend, Meerkoet, Waterhoen. Het is waarschijnlijk dat in of bij meeuwenkolonies (vgl. Oelke 1976) sommige watervogels graag broeden. Van de Geoorde Fuut is bekend dat deze bijna uitsluitend bij Kokmeeuwenkolonies broedt; in Sleeswijk-Holstein is zelfs geconstateerd dat bij tijdelijke afwezigheid van een Kokmeeuwenkolonie in een bepaald terrein ook de Geoorde Futen verdwenen en bij verplaatsing van een kolonie de Geoorde Futen meegingen (Berndt & Drenckhahn, 1974).

De vestiging van de meeuwenkolonie heeft het milieu van het Hilversums Wasmeer in belangrijke mate doen veranderen. De hydrobiologische aspecten zijn uitvoerig beschreven door Leentvaar (1967). De Kokmeeuwen zoeken hun voedsel buiten de kolonie (o.a. op weilanden) en via hun excrementen komen veel voedingsstoffen (dus van buiten het reservaat) in het water rond de kolonie terecht. Het oligotrofe (= voedselarme) karakter is daardoor veranderd naar een meer eutrofe (= voedselrijke) situatie, die vanwege zijn specifieke eigenschappen en ontstaanswijze een aparte benaming heeft: guanotrofie (Leentvaar 1967). De eutrofiëring heeft zich na dit onderzoek voortgezet (vgl. Beltman 1971).

De guanotrofie vinden we ook in verandering van de vegetatie terug: de oorspronkelijke vegetatie van Struikheide, Dopheide en Pijpestrootje (Leentvaar 1967), wordt op veel plaatsen overheerst door Pitrus en Riet. Ook de betreding van de vegetatie door de meeuwen heeft een duidelijke invloed.

Verder is het van belang de aanleg van rijksweg 27 te vermelden. Deze 2 maal 3-baans autoweg met diverse viaducten, op- en afritten betekent een ernstige aantasting van de omgeving van het Hilversums Wasmeer. Het is niet bekend of de graafwerkzaamheden en de aanleg van het dijklichaam voor deze weg van invloed is op de hydrologie van het gebied.

2. Menselijke bemoeienissen met het Hilversums Wasmeer

Na de afsluiting werd het reservaat alleen nog toegankelijk voor het publiek tijdens excursies in het broedseizoen.

De belangrijkste attractie is de meeuwenkolonie die (in 1967) voor deze excursies beter toegankelijk werd gemaakt door middel van een knuppelbrug tot in het centrum van de kolonie. Het aantrekkelijke element is dat door het regelmatige karakter van de bezoeken een groot deel van de meeuwen bij de nesten blijft.

Afgezien van deze excursies werden regelmatig de nesten geteld en in de jaren 1958-1970 en 1973-1975 werden duizenden jongen van de Kokmeeuw geringd.

In het begin van de zeventiger jaren gingen er stemmen op om de grootte van de kolonie te beperken of zelfs om de kolonie te laten verdwijnen (Jonkers 1972). Men vond de kolonie "te groot" worden, waardoor van het oorspronkelijke karakter van het reservaat steeds minder was terug te vinden. Vanaf 1974 werd daarom bestrijding toegepast, waarvan de directe invloed echter niet bekend is omdat de lage waterstand van de laatste jaren ook een nadelige verstoringsfactor voor de kolonie heeft betekend. Dit heeft bovendien tot gevolg dat grondpredatoren als Vos, Hermelijn en Bunzing de kolonie dan kunnen bereiken. De bestrijding en de ontwikkelingen van de kolonie waren als volgt:

- 1974: eieren werden regelmatig geraapt aan de randen van de kolonie, zodanig dat in ieder nest één ei bleef liggen. Dit om er voor te zorgen dat de meeuwen door bleven broeden en geen nieuw broedsel begonnen. Het centrum van de kolonie bleef ongestoord, waardoor de kolonie redelijk gedijde.
- 1975: eieren werden nu in vrijwel de gehele kolonie geraapt. De jongenproductie was veel lager en de kolonie maakte een verstoorde indruk.
- 1976: alleen het gedeelte van de kolonie rond de Knuppelbrug werd met rust gelaten. Veel minder Kokmeeuwen kwamen tot broeden, waarschijnlijk voor een belangrijk deel te wijten aan de lage waterstand.
- 1977: van ruim 200 nesten op het eiland in het zuidelijk deel van het Wasmeer werden de meeste eieren geraapt. De eigenlijke kolonie was bijna verdwenen, hoewel in het voorjaar wel grote aantallen meeuwen aanwezig waren.

De jongenproductie wordt globaal weerspiegelt in het aantal geringde pulli (Tabel 2).

Tabel 2. Aantal geringde pulli van de Kokmeeuwen 1973-'77.

jaar	1973	1974	1975	1976	1977
aantal	1058	607	560	100	14

Bestrijding werd ook vóór 1974 toegepast, zij het op minder grote schaal. Zo vermeldt het Jaarverslag van de Stichting Gooisch Natuurreservaat over 1966 dat de kolonie "in toom gehouden" werd.

4. Mogelijkheden toekomstig beheer

Binnen het kader van de in bovenstaande citaten, aangegeven doelstellingen zijn er voor het beheer van het Hilversums Wasmeer o.i. twee mogelijkheden:

- A. Streven naar een totale verdwijning van de Kokmeeuw als broedvogel in het ven.
- B. Het in stand houden van een redelijk grote kolonie (500-1000 paar) in een beperkt deel van het reservaat.

Eventuele maatregelen om dit te bereiken dienen zoveel mogelijk te worden verricht zonder de rust in het terrein te verstoren.

Voor welke mogelijkheid men ook kiest, voor het Hilversums Wasmeer is het in de eerste plaats van eminent belang dat de waterstand weer op het oude peil komt. Eén van de maatregelen zou kunnen zijn het noordelijk deel van het ven iets uit te diepen, zodat de totale watermassa groter kan worden.

Zelfs na de langdurige neerslag in maart 1978 is de waterstand nog aan de lage kant, hetgeen erop wijst dat de neerslag en de verdamping niet de enige factoren zijn die waterstand bepalen. Kennelijk zakt het water weg; mogelijk functioneert de ijzeroerlaag niet meer voldoende en/of de daling van de grondwaterstand zorgt voor een grotere wegzuigende kracht. Als de oorzaken niet worden onderzocht en er geen maatregelen worden genomen om de waterstand weer op peil te brengen (en te houden), zal het ven veel van zijn waarde gaan verliezen. Andere beheersmaatregelen doen dan bovendien ongelooftwaardig aan.

Als we terugkeren tot het beheer van de meeuwenkolonie (er dus van uitgaande, dat de waterstand weer normaal is) hebben beide mogelijkheden de volgende consequenties:

ad A. Verdwijning kolonie

1. er is een kans dat het oligotrofe karakter weer terugkeert. Men moet er echter op rekenen dat dit pas na tientallen jaren het geval zal zijn. Het is wenselijk dat adviezen over verdere beheersmaatregelen worden ingewonnen bij het Rijksinstituut voor Natuurbeheer. Het lijkt namelijk onwaarschijnlijk dat de gevolgen van bijna 20 jaar guanotrofiëring zomaar vanzelf zullen verdwijnen. Bovendien is het de vraag of de organismen/vegetatie, karakteristiek voor het oligotrofe milieu, weer terugkeren.
2. door de verdwijning van de kolonie Kokmeeuwen zullen ook andere soorten watervogels achteruitgaan en/of verdwijnen. Dat Kokmeeuwen beperkt moeten worden om andere soorten watervogels in stand te houden is nooit aangetoond (Oelke 1976) en het is zelfs aannemelijker dat het tegendeel waar is (zie situatie Sleeswijk-Holstein en vergelijk citaat beheersplan pagina 37). Zo geeft Von Haartmann (1945) een literatuuroverzicht waaruit blijkt dat diverse soorten watervogels graag in meeuwenkolonies broeden.

3. het reservaat verliest zijn attractie en educatieve waarde voor excursies op grote schaal. Een oligotroof ven, hoe waardevol ook, is door het ontbreken van zichtbaar dierenleven, nauwelijks interessant voor het grote publiek. Mogelijk is er dan wel sprake van enige verhoogde landschappelijke waarde, maar dan zal de Knuppelbrug wel moeten verdwijnen.
4. het bestrijden van Kokmeeuwen in een kolonie brengt met zich mee, dat de verdreven broedvogels hun heil elders gaan zoeken en zich dan vestigen op plekken waar ze minder welkom zijn. Het gevolg is in wezen dat het probleem naar een ander reservaat wordt verschoven. Het is waarschijnlijk dat verdreven vogels zich vooral trachten te vestigen in de buurt van de oorspronkelijke broedplaats. De laatste jaren zijn de kolonies in het Ankeveense plassen-gebied (Tabel 3) en de Loosdrechtse plassen (mond. med. P. Honig) snel gegroeid.

Tabel 3. De grootte van de Kokmeeuwenkolonies in Hilversums en Laarder Wasmeer en de Ankeveense plassen. Gegevens ontleend aan mededelingen van J. Harder, Hilversum; I. Mes & R. Moolenbeek, Ankeveen & Avifauna van Midden-Nederland (1968-1970).

Zie verder Tabel I.

terrein	1968-1970	1972	1973	1974	1975	1976	1977
Hilversums Wasmeer	1250 ¹⁾	1500	1600	2350	2000	725	227
Laarder Wasmeer	750 ¹⁾	1082	413	15	30	45	0
Ankeveense plassen	115	?	?	?	650	1220	1850
totaal (afgerond) ²⁾	2100	(2800)	(2200)	(2600)	2700	2000	2100

¹⁾ opgave heeft betrekking op 1970 ²⁾ voor de totalen voor 1972, '73 en '74 is het aantal nesten in de Ankeveense plassen op 200 gesteld.

Het ligt erg voor de hand dat deze toename voor een belangrijk deel is veroorzaakt door het verhuizen van broedvogels uit het Hilversums Wasmeer naar deze gebieden. Het is immers niet erg waarschijnlijk dat een toename van 200 % in 2 jaar zoals we die in het Ankeveense plassen-gebied zien, niet is veroorzaakt door immigratie (vgl. de geleidelijke groei van de kolonie in het Hilversums Wasmeer; Tabel I).

5. bestrijdingsacties zoals het regelmatig rapen van eieren brengen veel verstoring met zich mee, waarvan ook andere watervogels de dupe worden.

ad B. Handhaven van de kolonie op 500-1000 paar

1. door de kolonie te concentreren in een gedeelte van het reservaat, kan de vervuiling van het water wellicht ook worden geconcentreerd en kan de vegetatie zich enigszins herstellen.

Om het laatste op gang te brengen is het waarschijnlijk noodzakelijk de velden Pitrus buiten de kolonie te verwijderen en een gedeelte van de opslag langs het ven te kappen. Het guanotrofe karakter van het water zal wel blijven bestaan, hoewel het mogelijk zou moeten zijn de kolonie en omgeving te scheiden van de rest van het reservaat. Een dergelijke situatie bestaat reeds in het Leersumse Veld: de ene plas is oligotroof, de andere plas met de meeuwenkolonie guanotroof (Leentvaar 1967).

Het concentreren van de nesten moet gebeuren door de kolonie en andere watervogels zo min mogelijk te verstoren in het broedseizoen. De beste maatregelen zijn ons inziens het broedbiotoop ongeschikt te maken: vegetatie kort houden of ongewenste plantesoorten afplaggen. Kokmeeuwen broeden namelijk bij voorkeur in een vegetatie met veel dekking (vgl. Burger 1976).

2. door de meeuwenkolonie blijft het Hilversums Wasmeer aantrekkelijk voor Geoorde Futen. De al door Jonkers (1972) gesignaleerde achteruitgang heeft zich inmiddels voortgezet en deze soort is als broedvogel verdwenen. De oorzaak van deze achteruitgang, die al plaats vond vóór de bestrijdingsmaatregelen, is onduidelijk. De beperkingsmaatregelen ten aanzien van de Kokmeeuwen zullen verstoring teweeg hebben gebracht, die andere broedvogels niet ten goede zal zijn gekomen.
3. het Hilversums Wasmeer behoudt zijn educatieve en attractieve waarde.
4. het ringonderzoek kan worden voortgezet. Dit moet zeker nuttig geacht worden, omdat het Hilversums Wasmeer één van de weinige kolonies is, waar over een lange reeks van jaren met regelmaat grote aantallen zijn geringd. Bovendien wordt daarbij de laatste jaren onderzoek verricht naar geboortedatum, afhankelijke sterfte en het voedsel.

5. Standpunt van de Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken

Het zal ongeloofwaardig aandoen als de Stichting Gooisch Natuurreservaat zich nu zorgen gaat baren over "het oligotrofe karakter" van het Hilversums Wasmeer, dit mede gezien het beleid van voorgaande jaren.

Onderzoek, verricht tussen 1959 en 1964, toonde reeds aan dat het oorspronkelijke (oligotrofe) karakter verloren zou gaan.

Wil de Stichting in het Gooi oligotrofe vennen behouden dan verdient het aanbeveling zich op enkele kleine, botanisch nog interessante vernetjes in het Laarder Wasmeercomplex te concentreren. Door een doelgericht beleid kunnen deze wellicht nog behouden worden.

Als Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken geven wij de voorkeur aan het handhaven van de kolonie Kokmeeuwen op 500-1000 paar en we hopen dat het herstellen van de waterstand in het Hilversums Wasmeer alle aandacht zal krijgen.

Gezien het aantal paren Kokmeeuwen en de broedresultaten in de afgelopen jaren dient de kolonie in 1978 met rust gelaten te worden. Eventueel reeds begonnen bestrijding dient derhalve te worden stopgezet.

6. Geraadpleegde literatuur

- Beltman, B.G.H.J. 1971. Hydrobiologisch onderzoek van het Laarder Wasmeercomplex, het Pluismeer en het Hilversums Wasmeer. Ing. scriptie LH-NB, Verslag Natuurbeheer nr. 87. Landbouwhogeschool Wageningen.
- Berndt, R.K. & D. Drenckhahn 1974. Vogelwelt Schleswig-Holsteins. Deel I. Kiel.
- Burger, J. 1976. Nest density of the Black-headed Gull in relation to vegetation. Bird Study 23: 27-32.
- Haartmann, L. von. 1945. Zur Biologie der Wasser- und Ufervögel im Schönenmeer SW Finlands. Acta Zool. Fenn. 44: 1-125.
- Jaarverslag Stichting Gooisch Natuurreservaat 1978. Verslag van de rentmeester over het jaar 1977 (nr. 45) (In concept).
- Jonkers, D.A. 1972. Kokmeeuwperikelen in het Hilversums Wasmeer. Gestencilde uitgave Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken.
- Leentvaar, P. 1967. Observations in guantrophic environments. Hydrobiologia 29: 441-489.
- Oelke, H. 1976. Muss die Lachmöwe (Larus ridibundus) bekämpft werden? Beitr. Naturk. Nieders. 29: 18-26.

Minister besluit: Almere- spoorlijn krijgt tracé langs Naardermeer

*Het
Parool 7/6* (van een onzer verslaggevers)

LELYSTAD — Minister Tuijnman van verkeer en waterstaat, heeft besloten het zogeheten tracé A te nemen voor de aanleg van de Almere-spoorlijn tussen Amsterdam en Lelystad. Dit betekent dat de nieuwe spoorlijn door de Nieuwe Keverdijkse Polder bij Weesp komt te lopen, pal naast Nederlands oudste natuurmonument, het Naardermeer. De gemeente Weesp is, evenals enkele milieuorganisaties, tegenstander van dit tracé.

25 ki.
De
hout
Ned.
keld
van

Deze minister is ex-bestuurslid van "Vogelbescherming".

VOGELEN OP TEXEL - 21-23 april

Het is alweer enige tijd geleden, maar hier is dan toch nog een verslag van ons weekendje Texel, of eigenlijk is het woord weekend meer op zijn plaats. We hadden namelijk allen het idee minstens een week te zijn weggeweest. Dit is in de eerste plaats wel te danken aan het schitterende weer. We konden de dag van vroeg tot laat benutten.

De organisatie was in de prima handen van Yves Vogel, die het geheel gladjes liet verlopen. We kunnen niet alleen op het gebied van vogels, maar ook op het technische vlak nog veel van hem leren: zo heeft hij zelfs een eend uit de kreukels geholpen! Ook Bep Dwars en Adri Vermeule verdienen een pluim. De eerste zorgde op z'n tijd voor fourageren, terwijl de tweede de vogels precies op tijd liet opraven.

We hebben de volgende plaatsen bezocht: Waalenburg, Cocksdorp, Waddenkust, de Schorren, de Geul, de Muy en de Slufter, de Roggesloot en de Mok, het bos bij de Westerduinen van Staatsbosbeheer. We hebben ook ontzettend veel gezien en gehoord, bij elkaar zeker zo'n 90 soorten.

De absolute topper kwam op de late zaterdagmiddag - drie vogels, die zelfs voor onze specialisten een probleem leken totdat ze neerstreken. Het bleken KRAANVOGELS te zijn, wel uniek voor Texel.

Het gezelschap was zeer gevarieerd. De leeftijden liepen uiteen van 17 tot 73 jaar. Dit bleek echter voor de onderlinge contacten geen probleem. Integendeel, vanuit deze gezamenlijke interesse ontstonden veel leuke, gekke, en ook wel serieuze gesprekken.

Het weekend was voor ons zeker voor herhaling vatbaar!

Corrie Ketelaar.

NOTITIES BIJ DE ROOFVOGELTELLING

Natuurlijk mag ik niet vooruitlopen op de publikatie van de resultaten van deze jaarlijks gehouden en meestal zeer boeiende telling; wel mag ik uit de VWG-school klappen waar het de andere leuke waarnemingen betreft, die onze tel-équipe deed, die 19e februari 1978, want het waren niet alleen roofpieten die onze aandacht gevangen hielden.

Ons telgebied was gelegen in het zuidwesten van Oostelijk Flevoland, globaal zo tussen Larserweg en Knardijk, nog steeds een interessant gebied, vooral waar het ganzen betreft: we zagen er Grauwe, Kol- en Rietganzen, van de eerste soort ook enkele exemplaren van de oostelijke vorm, die een opvallend roserode snavel heeft. Overigens hadden we de indruk, dat dit poldergebied - evenals andere grote gebieden in Zuidelijk en Oostelijk Flevoland - als vogelgebied achteruit gaat en dat het op mooie dagen, vooral tijdens week-ends, met name voor de ganzen tamelijk onrustig wordt; veelvuldig werden kleine en grote tot zeer grote zwermen in de lucht gezien.

In mijn excursieverslag in de Korhaan (jaargang 12, nr. 1) schreef ik al iets over de Grote Zilverreiger, die zich in dit gebied heeft opgehouden. Welnu, op de teldag werd tot drie keer toe een exemplaar waargenomen! 's Ochtends werd er één gezien, vliegend boven de rietcomplexen ten noordoosten van de Knardijk, later een exemplaar staande aan de rand van een groepje Grauwe en Kolganzen op enige afstand van de Torenavalkweg. Toen we 's middags opnieuw in deze omgeving kwamen, vloog er weer zo'n smetteloos witte reiger boven de gele rietvelden, en dat levert toch wel een aanblik op, waarvan de meest verstokte nuchterling even lyrisch wordt - wij tenminste wel.

Nog een typische waarneming deden we aan de voet van de Knardijk dicht bij de Torenavalkweg, waar een Watersnip rondscharrelde. Die Watersnip was nu niet zo merkwaardig, wel echter die andere - grotere - bruine vogel met de donkerbruine brede lengtestrepen op de rug en de lange snavel: een Houtsnip, van origine bosvogel, midden in een poldergebied, op de oever van een bevroren slootje, levendig en fel fouragerend, daarbij de snavel soms diep in de hard bevroren grond boren!

Opvallende kenmerken: zwarte dwarsstrepen op de kop, mooie roestbruine zijstaartveren. Bij benadering tot op een twintigtal meters (en met behulp van goede kijkers) konden prachtige nuanceringen van diverse bruin- en grijs tinten worden gezien, alsmede de fraaie streptekening en de grote bruine ogen. Bij het koddige getrippel over het ijs vielen de bleekgele poten op; de lange snavel, soms driftig in de grond gestoken, glansde, als om aan te geven dat niet alle vocht in de bodem bevroren was. Zo te zien kwam de vogel, ondanks de afwijkende biotoop en de winterse omstandigheden, uitstekend aan de kost, al kon niet worden bepaald, wat nu precies naar binnen werd gewerkt.

S.H. Poelstra

HET VISDIEFJE

Er zijn maar enkele vogels waarbij in de naam 't woord dief is verwerkt. Waarom dit nu bij de Visdief het geval is, is mij niet bekend, maar het zal wel verband houden met de schade toegebracht aan de visstand, die men in vroegere tijden de vogels toedacht. Zij aten immers datgene wat de mens ook goed kon gebruiken en vis was een belangrijk voedingsmiddel. De Visdief neemt echter kleine visjes, en bij andere viseters zoals Aalscholvers en Reigers, die toch veel grotere vissen eten, is dit "dieven" niet in de naam verwerkt. Hoe het ook zij, in de naam van deze vogel wordt al aangegeven waar wij hem kunnen verwachten. Hij eet vis, dus moeten wij hem bij het water zoeken, dit sierlijke, ranke vogeltje.

Mijn eerste kennismaking met 't Visdiefje was in een polder met veel brede sloten en smalle stukken land, die intensief werden bewerkt. Alleen langs de slootkanten groeide wat natuurlijke vegetatie, de rest was met cultuurgewassen beplant. Tussen de aardappelen broedde wel eens een Gele Kwikstaart, waarbij in het nest vele malen een jonge Koekoek werd aangetroffen. In de slootkant hadden Waterhoen, Meerkoet en Fuut nog wel een kans, maar verder werden daar niet veel soorten waargenomen.

In het voorjaar verscheen echter wel het Visdiefje. Niet in grote aantallen, maar een enkele probeerde een legsel uit te broeden tussen uien, bloemkool of een ander gewas. Hoewel men over het algemeen de vogelnesten spaarde en een pol aardappelen liet staan om de Gele Kwikstaart de gelegenheid te geven zijn jongen of het pleegkind in de schaduw groot te brengen, ging het bij de Visdief vaak anders en dit had de vogel dan enigszins aan zichzelf te wijten. Ze zijn namelijk zeer agressief als je in de omgeving van hun nest komt. Met een kekkerend geluid worden dan steeds schijnaanvallen uitgevoerd en wanneer je enkele uren in een dergelijke omgeving moet werken, is dit zeer hinderlijk. Het komt wel voor dat de Visdief hierbij de mens in de omgeving van het nest tot bloedens toe in het hoofd pikt. Dit kon de landman moeilijk verdragen, met het gevolg dat het legsel in zijn geheel werd vernietigd.

Het Visdiefje is een vogel die bij voorkeur in kolonies broedt. In die polder lagen de nesten echter ver uit elkaar en werden steeds afzonderlijke paren aangetroffen. De nesten heb ik vele malen gevonden, omdat de vogel de aanwezigheid hiervan zelf kenbaar maakt. Jongen heb ik destijds nimmer gezien. Deze hebben een goede schutkleur en weten zich uitstekend schuil te houden.

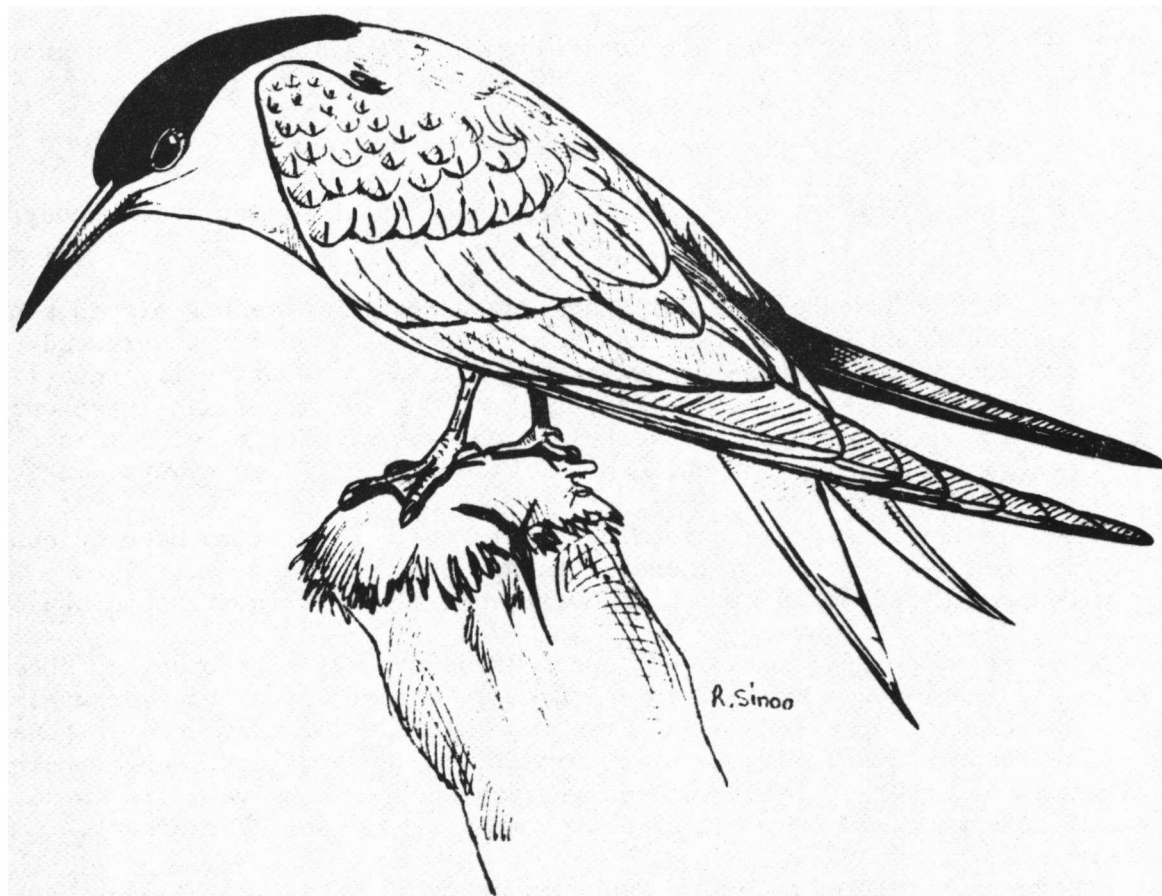
Nadien heb ik ze echter in veel grotere aantallen en op vele plaatsen aangetroffen. Ze broeden graag aan de randen van Kokmeeuwenkolonies en degenen die het Zwin hebben bezocht, zullen ook daar achter de dijk aan de rand met het met water omgeven heuveltje de Visdieven op het nest hebben zien zitten, met daar achter de Kokmeeuwen.

Ze broeden ook wel in een eigen kolonie, waarbij dan graag gebruik wordt gemaakt van pas opgespoten bouwterreinen. Deze kale zandvlakten zijn voor de Visdief zeer aantrekkelijk. Een simpel kuiltje in de grond met wat strotjes is al voldoende voor hem als nest. Water hoeft er niet in de onmiddellijke omgeving te zijn. Het zijn goede vliegers, die er niet tegen opzien een aantal kilometers te gaan om hun voedsel te halen. Het is verbazend aardig te zien hoe knap en razend snel ze hun prooi uit het water opvissen.

Boven onze randmeren zullen we dan ook bijna altijd wel een of meer Visdieven tegenkomen. De schelle roep is op grote afstand hoorbaar en de vogel met de slanke vleugels en gevorkte staart is door zijn lichte en sierlijke manier van vliegen gemakkelijk herkenbaar. Ze zijn geheel wit, met blauwgrijze vleugels, zwart petje, rode poten en rode snavel met zwarte punt. Ook in de nieuwe polder broeden er voldoende om een kans te krijgen deze vogel te zien.

In de winter trekt hij naar Afrika - de Visdiefjes uit noordelijker streken blijven ook niet in ons land overwinteren, maar trekken eveneens naar 't zuiden. In april komen ze pas weer terug.

K. Visser

Aanzet tot een Beheersrapport inzake het Spanderswoud

Onder deze titel verscheen in april j.l. een nota van J. Harder en T. Visser, leden van onze Vogelwerkgroep. Deze nota werd geschreven namens de Stichting Gooise Milieufederatie i.o. (in deze stichting zullen gaan deelnemen de Vereniging van Vrienden van het Gooi, de Kontaktraad Natuurbescherming het Gooi en de Werkgroep Leefmilieu het Gooi).

De redenen waarom dit rapport geproduceerd is liggen in het feit dat deze gezamenlijke natuurbeschermingsorganisaties in het Gooi zich niet konden verenigen met de bedoelingen die de gemeente Hilversum met het bos voorhad. Het werd derhalve als noodzaak gezien onze gedachten op papier te zetten en op deze wijze een bijdrage te leveren tot de opstelling van een goed beheersplan, dat aan zijn doelstellingen kon voldoen.

De nota werd toegestuurd aan de gemeenteraad van Hilversum. Om een ieder enigszins op de hoogte te brengen van de inhoud van dit 30 pagina's tellende rapport volgen hieronder de samenvatting en conclusies.

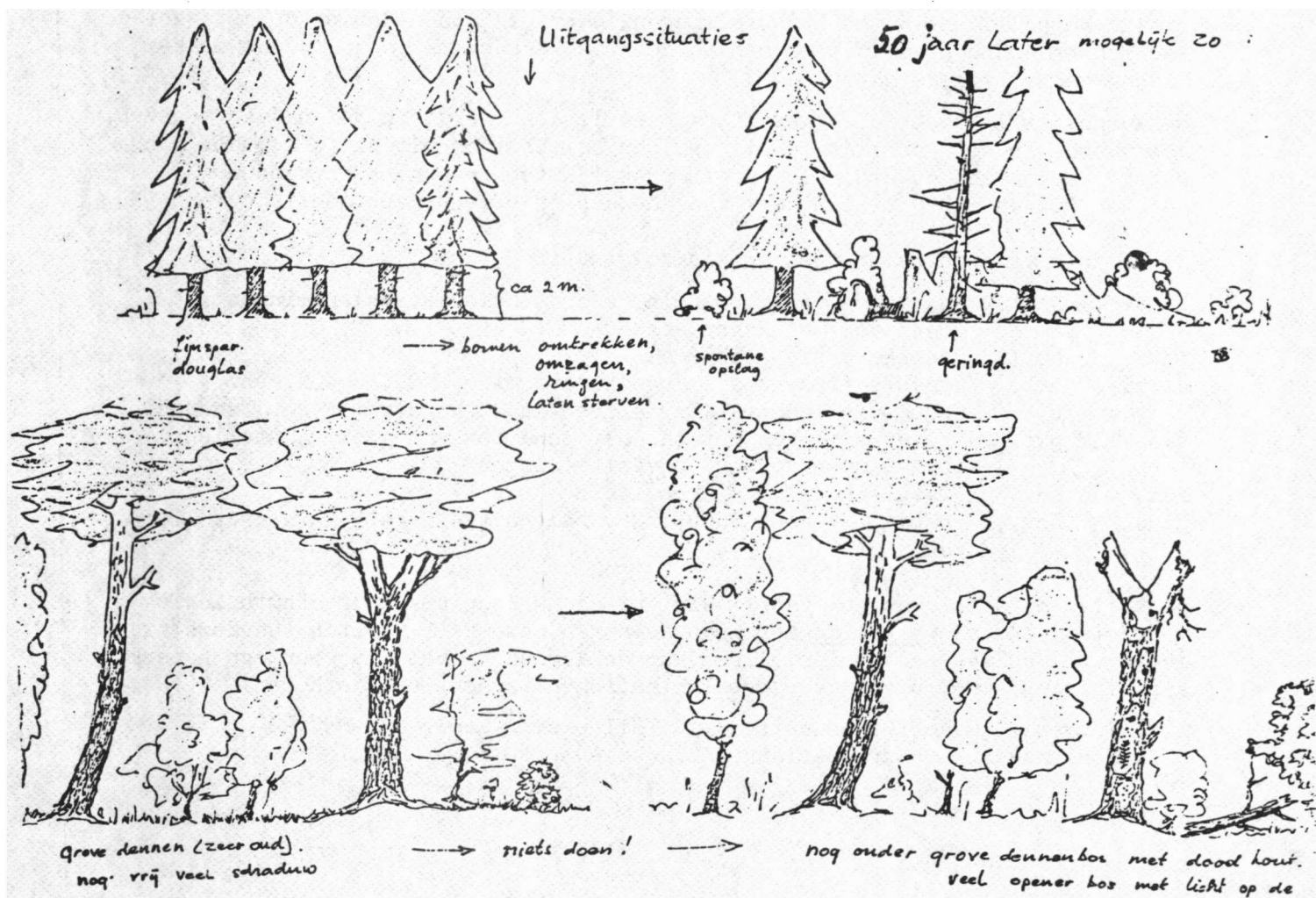
Samenvatting en conclusies

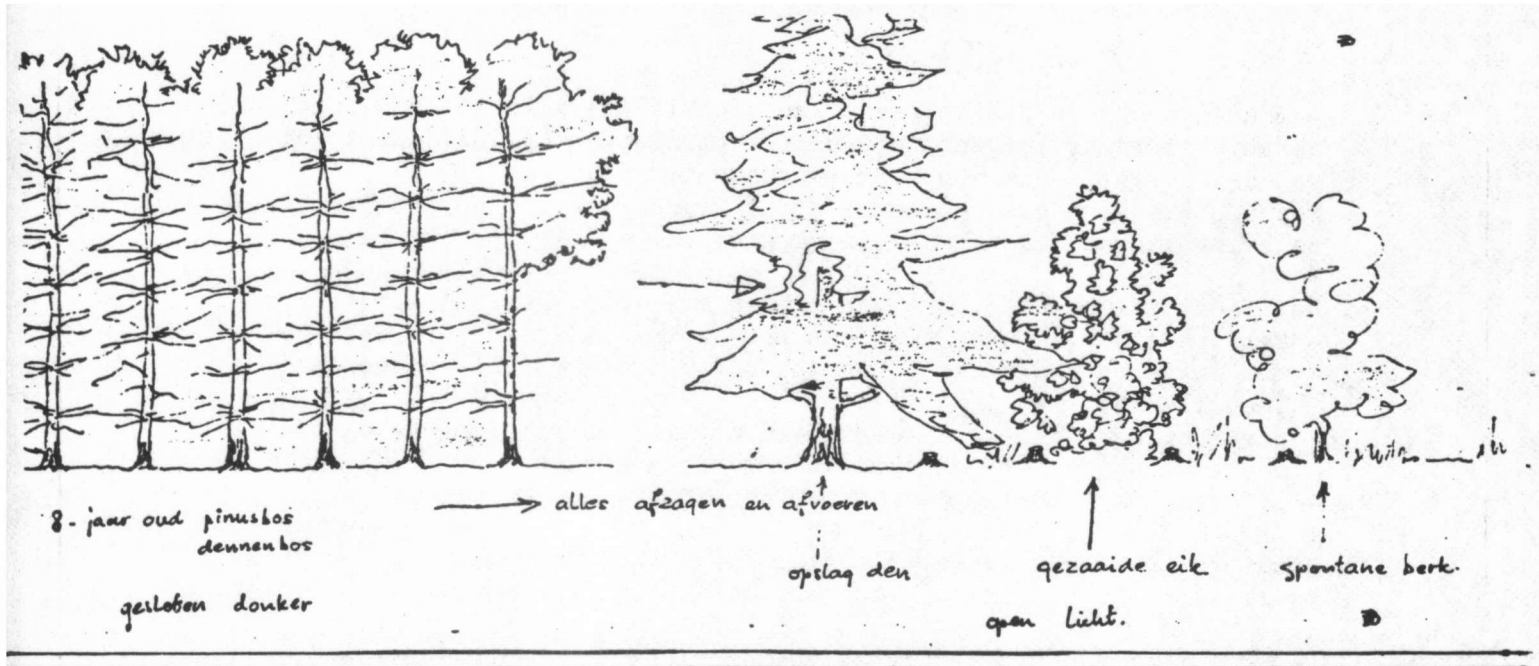
1. Het Spanderswoud heeft als voedselarm bos landelijk bekeken een grote waarde.
 2. De doelstellingen zijn, een natuurlijk bosgebied voor:
 - a. rustige recreatie
 - b. behouden en bevorderen van de flora en fauna elementen en ecosystemen
 - c. waterwingebied
 3. Het huidig bosbeheer in het Spanderswoud is in feite nog steeds een houtteeltkundig beheer. De naaldhoutopstanden in het Spanderswoud (62%) zijn monocultures. Deze monocultures van één boomsoort vallen naast storm en brand en schimmelziekte en wortelrot ook ten prooi aan insectenplagen. Vanuit dit gegeven is het derhalve noodzaak zo snel mogelijk te streven naar een gemengd naald/loofbos, een variatie in leeftijd en afwisseling in meer open en gesloten bos.

De weg waarlangs deze omvorming plaats moet vinden komt neer op een terugdringen van de onnatuurlijkheid van het bos.
De produktiefunctie komt hierdoor te vervallen en in principe zijn aanplant en kap uit den boze.
Echter, voorlopig zal in het bos ondermeer plaatselijk open kap noodzakelijk zijn, teneinde de eenzijdige leeftijdsopbouw door natuurlijke verjonging te doorbreken. Spaarzaam aanplanten van ontbrekende, maar wel ter plaatse thuishorende soorten kan hier en daar wel wenselijk zijn. Beheer op grondslag van natuurbeheer leidt tot een grotere oecologische variatie en daarmee een versterking van de welzijnsfunctie van het bos voor de recreant.
- Deze geleidelijke omvorming van cultuurbos naar een meer natuurlijk bos zal er op den duur ook toe leiden dat de kosten relatief minder worden (nu ruim f 1000,- per ha.).
Het bos wordt tevens minder brandgevaarlijk. Een mooi voorbeeld van natuurlijk bosbeheer is o.a. te zien in de Loonse en Drunense duinen.
4. De parkeerterreinen die t.b.v. de rustige recreatie aangelegd zullen worden, dienen in fasen te worden aangebracht. (gefaseerd in aantal en omvang, afhankelijk van de te blijken behoefte).

Parkeren langs de Spanderslaan kan slechts als allerlaatste reservemiddel gebruikt worden. Volgens het Herinrichtingsplan (p. 13) dient intensivering van de recreatie namelijk achterwege te blijven. Ten behoeve van deze recreatie dient er naar te worden gestreefd de belevingswaarde van het bos te vergroten.

5. Het faunistisch en floristisch beheer moet o.a. gericht worden op:
 - het drastisch terugdringen van het aantal paden en paadjes.
 - het invoeren van strenge regels voor ruiters en andere recreanten; instellen van toezicht hierop.
 - bevordering van een zo gevarieerd mogelijke begroeiing (etages).
 - een aanlijngebod voor honden in het broedseizoen.
 - streven naar zonering in bezoekfrequentie.
6. Noodzakelijk is een intensieve voorlichting en educatie aan het publiek betreffende de natuur en het bosbeheer in het bijzonder.
7. De kwaliteit van het oppervlaktewater dient te worden verbeterd; dit zal ook het drinkwater ten goede komen. Het omvormen van een groot deel van het naaldhout tot loofhout zal een gunstig effect hebben op de hoeveelheid neerslag die de bodem bereikt. De waterpartijen moeten worden hersteld. Verdere verharding van de bodem dient te worden tegengegaan. Evenzo de vernieling van de bodem (gevaar voor Amerikaanse vogelkers, Krenteboompje).
8. Onderzoek dient te geschieden o.a. ter verkrijging van kwalitatieve en kwantitatieve gegevens betreffende de flora en fauna, alsmede de recreatie-toeloop en drinkwateronttrekking.

KURSUS ORNITHOLOGIE VOOR LEDEN

Daar wij steeds binnen onze Vogelwerkgroep te kampen hebben met een tekort aan actieve leden, waardoor wij op het gebied van inventarisaties en tellingen minder activiteiten kunnen ontplooiën dan wij wel zouden willen, hebben wij besloten een cursus te geven, speciaal bestemd voor die leden die, na het volgen daarvan, werkelijk van plan zijn om zich wat meer in te zetten voor het werk van de VWG.

Naast onderwerpen van algemene aard, richt deze cursus zich vooral op technieken betr. inventarisatie en tellingen, daar wij menen dat er op dit gebied een zekere schroom bestaat om mee te doen in verband met onvoldoende praktische kennis van de materie.

De cursus is in twee delen gesplitst, het 1e deel wordt in het najaar gegeven, het tweede in het voorjaar (april/mei) en zal bestaan uit elk 4 avonden plus enkele ekskursies om het geleerde in praktijk te brengen. De avonden zullen gegeven worden in de bibliotheek van de Scholengemeenschap Godelinde in Naarden.

Het voorlopige programma ziet er als volgt uit:

- dins. 26 sept. Inleiding, begrippen in de ornithologie, waarnemingen, vogeltrek en ringonderzoek
- zat. 30 sept. Ringekskursie (ochtend)
- dins. 10 okt. Organisaties, zoals Vogelbescherming, NOU, SOVON, enz., Vogel- en jachtwet, relaties van de vogels met het landschap
- dins. 17 okt. Wintertellingen met oa. het schatten van grote aantallen, opzetten en verwerken van tellingen
- zat. 4 nov. Ekskursie in de Flevopolders
- dins. 7 nov. Vogels - verenkleeden, rui, balgen (zo mogelijk in de kollegezaal ZMA)

Beste leden, dit is dus uw kans! Wilt u a) uw kennis van de ornithologie vergroten, en b) werkelijk mee gaan doen aan onze activiteiten (en deze eis moeten wij helaas echt wel stellen daar de cursus bedoeld is voor een beperkt aantal leden) kunt u voor verdere inlichtingen terecht bij de heren:

A.P. Vermeule, Graaf Wichmanstraat 40, Hilversum, tel. 035-857492

R.G. Moolenbeek, Arnoud Voetlaan 14, Ankeveen, tel. 035-62641

EEN ZWINDERIGE DAG

Koud dat het was, die 20ste mei, toen een groep enthousiaste vogelcursisten zich in Bussum verzamelde ten einde zich per bus naar het Zwin te begeven. Het uur was vroeg en de nevels grijs, maar de stemming was meteen al goed. Chauffeur Piet nam de leiding, vertelde zo af en toe waar we waren, vulde de tussentijd op met opwekkend gezang van de Fischerkoren, en voor we het wisten zaten we op de veerboot van Vlissingen naar Breskens koffie te drinken. Wat daarna kwam, was ook voor de chauffeur niemandsland, maar gelukkig was Yves Vogel hier uitstekend thuis en zo kwamen we dan toch in de kortste keren waar we moesten wezen.

Helaas bleek het hier door de op zijn minst frisse zeewind nog een paar graadjes kouder dan op ons startpunt. Kleumend schoven we dan ook het beloofde vogelparadijs binnen. En daar zeiden onze drie zeer ter zake kundige gidsen: "Ga je gang, luitjes. Als je wat te vragen hebt, kun je ons altijd wel ergens vinden. En anders tot ziens, om half vijf bij de bus!" Of je in ijskoud water werd gegooid met de aanmoediging "zwemmen maar". Na de eerste verbijstering bleek dit echter toch wel de beste methode te zijn. Aangezien je die hele rit nu ook weer niet had gemaakt om hier te gaan zitten koffie drinken, begon je dus maar. Binnen tien minuten zag je al helemaal geen mensen meer, maar alleen nog maar vogels, vogels en nog eens vogels. Je keek, je zocht op, je vroeg, en altijd kreeg je wel van iemand een uitvoerig antwoord, of dat nu een medecursist was, een eigen of vreemde excursieleider of wie dan ook. We hadden immers allemaal hetzelfde oogmerk.

De Ooievaars waren wel het glansnummer. Als er ergens een paar begonnen te kleppen, keek geheid iedereen meteen in dezelfde richting. Verder viel ons op, hoe goed verzorgd alles er uitzag, zowel de open als de gesloten vogelverblijven. Fris groen gras, schoon helder water, een evenwichtige beplanting. Goede voorzieningen op elk gebied.

We bestudeerden ijverig meeuwen, eenden, ganzen, uilen, roofvogels, zangvogels, Kemphanen, zwanen, Kraanvogels, tot het ons duizelde. Als onze verkilde leden hun functie begonnen te weigeren, trokken we ons terug in één van de heerlijk warme koffie- en eethuisjes, waar we altijd wel een paar lotgenoten aantreffen. Maar zo gauw we weer voldoende waren ontdooid, ging het weer verder, repeteren, vergelijken, verzochten "ik leer het nooit", tot de beelden zich langzamerhand toch begonnen te fixeren en je af en toe achteloos kon zeggen: "Dat is dat, en heb je die al gezien?", alsof je al jaren in het vak zat. En toen was het half vijf, en wachtte Piet ons met een zalig warme bus. Nog even geteld, of iedereen echt weer aan boord was, en daar gingen we, dit keer door het Belgische, richting Antwerpen, door leuke kleine stadjes.

Maar toen we Antwerpen eenmaal waren gepasseerd en een plagerig zonnetje ons bescheen, werd het menig excursionist te veel, en er werden dan ook al gauw geen uiltjes meer gezien, maar wel geknapt. In Utrecht zetten we Paul overboord en even daarna waren we alweer op onze basis weergekeerd. Snel nog even een paar afspraken gemaakt, adressen genoteerd, en dan gauw, gauw, naar de warme kachel en de volle koffiepote. Tot de volgende keer.

Co Rotermundt

De Wintertelling van roofvogels in 1978

Inleiding

Voor de achtste maal in successie is deze winter de jaarlijkse telling voor roofvogels gehouden. Bij de interpretatie van de gegevens dienen we niet uit het oog te verliezen dat deze telling slechts een momentopname is, zo dicht mogelijk gelegen bij het midden van de maand februari.

De weersomstandigheden voorafgaand aan de telling kunnen van invloed zijn geweest en wegtrek hebben veroorzaakt. Een meer ideale situatie zou ontstaan wanneer het totale gebied maandelijks wordt geteld, zoals o.a. in de omgeving van Nijmegen gebeurt.

Wanneer er vogelwerkgroepleden zijn, die op deze wijze een deelgebied voor hun rekening willen nemen, kunnen zij dit bij mij opgeven.

Naast Oostelijk en Zuidelijk Flevoland zijn alle polders langs de randmeren van Muiden tot Kampen, die globaal genomen boven de rijkswegen Muiden - Hoewelaken en Hoewelaken - IJsselbrug liggen, geteld. De telling is gehouden in het weekeinde van 18-19 februari 1978. Geïnteresseerden kunnen verslagen van voorgaande tellingen vinden in de Korhaan: 1972 6(3), 1973 7(3), 1974 8(3), 1975 9(5), 1976 10(4) en 1977 11(5).

Telgebieden

Bij de vorige tellingen is Zuidelijk-Flevoland als één telgebied opgenomen. Er waren toen de volgende trajecten die werden onderzocht, namelijk de Oostvaardersdiepdijk van Muiderberg tot Lelystad-Haven samen met de Knardijk vanaf de laatstgenoemde plaats tot de Lage Knarssluis en overig Zd. Flevoland.

Vanaf 1978 is in verband met de grootte van deze polder het telgebied opgesplitst in een westelijk en oostelijk deel. Om wille van de duidelijkheid blijft voor de verwerking de polder als één geheel gehandhaafd. De nummering en verdeling van het totale gebied bleef onveranderd (fig. I.)

figuur 1. Nummering en benaming van de telgebieden

1. Kampen - Elburg	6. Oostelijk Flevoland - westelijk deel
2. Elburg - Harderwijk	7. Idem - oostelijk deel
3. Harderwijk - Nijkerk	8. Idem - noordelijk deel
4. Nijkerk - Laren	9. Zuidelijk Flevoland
5. Naarden - Muiden	

Weersomstandigheden

Aanvankelijk zag het er naar uit, dat de telling op 18 februari letterlijk de mist in zou gaan. Na een goed begin met vrij zonnig weer trok in de Flevopolders de lucht plaatselijk volkomen dicht en bedroeg het zicht soms minder dan vijftig meter.

Door te wachten tot de zwakke oostenwind de mist verder verdreef, konden de gebieden toch nog worden geteld. Op de plaatsen waar geen mist hing was de hemel onbewolkt tot licht bewolkt met een zeer goed zicht. De temperatuur in de vroege ochtend was - 10 C. en liep later op de dag op tot - 2 C. Op 19 februari was dit respectievelijk - 5 C. en - 2 C. Nu was het de hele dag helder en zonnig vriesweer met uitstekend zicht bij een matige noordoostenwind.

De toename van het aantal overwinterende buizerds in Zuidelijk Flevoland lijkt nog niet tot stilstand te zijn gekomen. Terwijl in de meeste gebieden minder exemplaren zaten als in andere jaren en ook het totale aantal lager was als vorig jaar (1977 : 193) waren er in deze polder 76% meer (1977: 25 ex.).

Er zijn meer sperwers gezien dan bij de voorgaande tellingen. Meestal bedroeg het aantal 1-3 exemplaren, nu waren het er 7. In hoeverre hier sprake is van een groter aantal aanwezige overwinterende vogels, valt niet op te maken. Een soort als de Sperwer wordt meestal jagende opgemerkt en de kans dat men hem treft in de tijd dat bij elke stop de omgeving wordt afgezocht is bijzonder klein. Enig houvast geven de tellingen van de Vogelwerkgroep Nijmegen en Omstreken die vanaf 1975 roofvogels telt. Ook hier zijn meer exemplaren dan bij alle vorige tellingen gezien (Vosser 1978).

D.A. Jonkers

Medewerking aan deze telling verleenden:

A. Bode, W.E. Cohen, H.E. Disselkoen-Piepers, N.J. Dwars, J. Dwars, L.J. Dwars-van Achterbergh, O. de Graaf, F. Griffioen, A. Hartlief, G. Heise, M.W. Heise-Schipper, F. Hoes, G. Immerzeel, D.A. Jonkers, A.Th. Kemper, F. Kemper-Lambeck, N. Klippel, C.C.M. Last-Hendriks, A. van Leyden, R. van Maanen, M. Meyer-Mulder, C.A. Oosterhuis-Hogenbirk, A.H.G.W. Fluister, P. v.d. Poel, R. van Poelgeest, S. Poelstra, L.Reddingius-Schreuder, C. Rosier, J.P. Seyffert, H. de Soete, A. Vermeule, I.J.S. Vogel.

Geraadpleegde literatuur

1. Buurma, L.S. (z.j.): Inter- en intraspecifiek vergelijkend onderzoek aan Kiekendieven in Flevoland buiten de broedtijd. Verslag van een doctoraal onderwerp bij de afdeling diersystematiek en zoögeografie van het biologisch laboratorium van de Vrije Universiteit, Amsterdam.
2. Glutz von Blotzheim Urs. N. (1971): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 4 Falconiformes, Frankfurt am Main.
3. Visser, D. (1978): Stootvogeltelling januari 1978. De Mourik 4 (2) : 16-20.

De aantallen van enkele vogelsoorten waargenomen tijdens de roofvogel-wintertelling 1978.

Evenals in andere jaren zijn van een aantal vogelsoorten weer de aantallen genoteerd. Bij de zwanen staat tussen haakjes het aantal juveniele dieren aangegeven.

De soorten en aantallen aanwezig in de Flevopolders en de polders van Muiden-Kampen op 18 en 19 februari waren:

	Zwaan spec	Bonte Kraai	Zw. Kraai	Kauw	Roek	Bl. Reiger	Knobbel Zwaan	Wilde Zwaan	Kleine Zwaan
Kampen-Elburg	-	-	11	-	-	2	40(7)	-	-
Elburg-Harderwijk	-	9	37	-	5	1	2	-	-
Harderwijk-Nijkerk	-	53	59	-	3	6	-	-	-
Nijkerk-Laren	-	406	108	27	12	16	70(7)	-	669(69)
Naarden-Muiden	-	17	125	-	-	6	-	-	-
Oost.Flevoland									
west	-	102	-	-	-	36	6	-	-
oost	-	120	17	2	-	16	25(3)	-	38(11)
noord	-	72	44	-	13	21	3	-	-
Zuid.Flevoland	5	356	37	-	1	72	-	15	-
Totaal	5	1135	438	29	34	176	146	15	707

De enige Klapekster die is gezien, bevond zich op het traject Zuidelijk Flevoland-noord. Blauwe Reigers zijn in twee gevallen in groepen waargenomen. Rond de Flevo-centrale zaten 16 exemplaren en bij de vuilnisbelt in Naarden 8 exemplaren.

Behalve de in de tabel vermelde soorten, die samen met de uilen en roofvogels jaarlijks worden genoteerd, gaven een aantal medewerkers op hun lijsten aan welke opvallende soorten of bijzondere aantallen zij hadden waargenomen.

Dit lijstje ziet er als volgt uit:

<u>Grote Zilverreiger</u>	2 exemplaren aan de Knardijk ter hoogte van de Torenavalkweg. Deze vogels zijn hier al vanaf augustus aanwezig. (P. v.d. Poel c.s.)
<u>Roerdomp</u>	1 ex. langs Oostvaardersdiepdijk (R.v.Poelgeest c.s.); 1 ex. in westelijk deel van Zd. Flevoland (H.de Soete c.s.)
<u>Houtduif</u>	+ 5200 ex. op akkers t.h.v. de brug bij Nijkerk in Zd. Flevoland (D.A.Jonkers)
<u>Holenduif</u>	+ 100 ex. omgeving Almere (idem)
<u>Witgat</u>	1 ex. aan slootrand Mezenbergweg bij Nunspeet (N.A. Klippel c.s.)
<u>Bokje</u>	1 ex. omgeving Echobos Muiderberg (R.v. Maanen c.s.)
<u>Waterral</u>	1 ex. idem
<u>Houtsnip</u>	2 ex. idem
<u>Roodborsttapuit</u>	1 o Kraanvogelweg Zd. Flevoland (D.A.Jonkers c.s.)
<u>Oeverpieper</u>	16 ⁺ ex. omgeving Kraanvogelweg/Lage Vaart Z.Fl. (D.A.J.)
<u>Sneeuwgorst</u>	4 ex. Spiekweg t.h.v. grasdrogerij (idem) Z.Fl.

Verder zijn door de tellers 25 reeën in Zuidelijk Flevoland gezien.

D.A. Jonkers

Een Hop (Upupa epops epops Linnaeus) in het Laarder Wasmeer

Tijdens één van de vele bezoeken die ik regelmatig aan het Laarder- of Grote Wasmeer breng, nam ik op 6 mei 1978 een Hop waar. De vogel ontdekte ik zittend op een ruiterspad net buiten het Wasmeercomplex. Bij mijn nadering, afstand circa 20 meter, vloog hij het Wasmeer in en streek neer in een boom. Gedurende die korte vlucht waren de dwarse witte strepen op de vleugels en staart goed te zien. De vlucht was nogal sierlijk en licht. Bij het neerstrijken in de boom ging de grote kuif omhoog. Direct daarna vloog de Hop verder naar een volgende boom, waarna ik de vogel niet meer waarnam. Bij nadere inspectie van de plek vanwaar de Hop opvloog ontdekte ik tot mijn stomme verbazing een paardenhoefijzer met een kwartje ernaast

In het Gooi is de Hop een zeldzame verschijning, in het Laarder Wasmeer werd er nimmer een waargenomen. In het archief van onze vogelwerkgroep zijn de volgende 13 waarnemingen aanwezig:

Voorjaars- en vroege zomerwaarnemingen

25- 5-1953	: 2 ex.	Eempolders	, W. v.d. Veen
4- 6-1960	: 1 ex.	Hilversum	, J. Taapken
10- 5-1962	: 1 ex.	Naardermeer	, arch. Natuurmonumenten
7- 5-1971	: 1 ex.	Gooilust	, R. v. Poelgeest & K.J.N.-Hilversum
8- 5-1971	: 1 ex.	Idem	, Vogeljaar 19:534

Nazomer- en herfstwaarnemingen

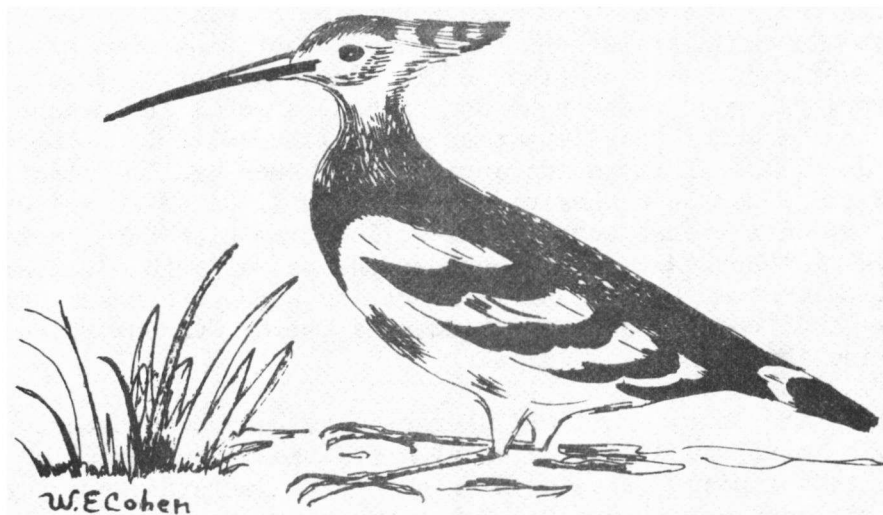
27- 8-1903	: 1 ex.	's-Graveland	, De Levende Natuur 6:106
3-10-1935	: 1 ex.	Wasmeren, Hilversum	, De Levende Natuur 41:36
22-11-1941	: 1 ex.	Hilversum	, Loory
28- 8-1958	: 1 ex.	Heide bij Hilversum	, H.C.J. Bosch
19- 9-1968	: 1 ex.	Hilversums Wasmeer	, J.M. Marra
4-10-1969	: 1 ex.	Hilversum	, Vogeljaar 17:207
21-11-1972	: 1 ex.	Soest	, C. Serné

Broedgeval

In 1913 zou het broeden, volgens een mededeling van Jakma, geconstateerd zijn en wel bij de Vuursche (Ardea 4:87).

Uit deze opsomming blijkt dat de nieuwe waarneming van 6 mei 1978 geheel past in de reeds bekende voorjaarswaarnemingen. De redenen waarom juist in mei deze vogel wordt waargenomen kan verband houden met de toenemende trekactiviteiten van vogels in het voorjaar en de gunstige oostelijke luchtstromingen die er dan soms zijn. Voorafgaande aan de zesde mei was dat namelijk ook het geval.

J. Harder

UTRECHT MONUMENTEEL

In april verscheen een boeiend foto- en tekstboek over de vele monumenten, die de provincie Utrecht nog rijk is. Vogelliefhebbers hebben gewoonlijk óók oog voor statige kastelen, monumentale landhuizen, pittoreske pleintjes, fraaie kerkjes, merkwaardige gevels en dergelijke omdat zich in zo'n rustige omgeving ook vaak talloze vogelsoorten ophouden. Een aantal van de vele plaatsen die aan bod komen zijn: Amerongen, Wijk bij Duurstede, Leersum, Renswoude, Driebergen, Doorn, Maarn, Woudenberg, Soest, Baarn, Bunschoten-Spakenburg, Hoge en Lage Vuursche, Tienhoven, Houten, IJsselstein, Oude-water, Wilnis, Baambrugge, Breukelen en Zuilen.

Voor vogelaars zijn vaak de vermelde buitenplaatsen, tuinen en parken nu juist de unieke vogelgebiedjes.

J. Taapken

Utrecht Monumenteel - Het Stichtse verleden in foto's van nu. (1978)
Karel Janssen en Cees Ippel. Uitg. Zomer & Keuning, Wageningen.
Met vele zwart-wit foto's, 143 pag. Prijs van de paperback f 18,25.

NAARDERMEERTOCHT, 25 MEI 1978

Voor een allerlaatste keer ontmoeten de cursisten van de vogelcursus elkaar bij de Visserij, op een alweer zeer koele, grijze avond. Enkele hebben het jammer genoeg laten afweten. Maar het merendeel scheept zich in, zij het met medeneming van alles wat maar enigszins warmte belooft. Het geluk is echter met de dapperen. Er is geen wind, en dat betekent niet alleen aanmerkelijk minder kou, maar ook zijn in die gladder stilte de vogelgeluiden beter te horen. Al gauw oefenen we ons op het verschil in de zang van de Grote en Kleine Karekiet, de Rietzanger en de Tuinfluiter. We horen de Tjiftjaf en de Fitis, Winterkoning en Koekoek. Deze laatste lijkt de heersende stilte haast nog te intensiveren. En terwijl we er zo vol overgave naar luisteren, laat ineens ver weg ook de Roerdomp zich horen met zijn melancholisch misthoorngekluis. Boven ons spoeden zwijsend de Aalscholwers, Reigers en Lepelaars zich naar huis. Vooral de Lepelaars maken daarbij een diepe indruk op de bemanning van de boot. Ze steken dan ook prachtig wit af tegen de looig grijze avondlucht.

Lange tijd ligt ons bootje stil bij de rietzoom, waarboven het sierlijke schouwspel van opstijgen en neerdalen zich telkens weer herhaalt. Maar het daglicht mindert al en er is nog meer te genieten, dus varen we verder over het open water, waar de futen hun veren poetsen, moe van het duiken en kennelijk voldaan voor vandaag. De Zwarte Sterns, een Slobeend, en natuurlijk de Wilde Eenden en Meerkoeten stofferden het landschap op de hun eigen wijze. Even zien we een kiekendief, en natuurlijk is hier ook de Torenvalk present.

Vast programmapunt van iedere rondvaart door het Naardermeer is de Aalscholverkolonie, die we van drie kanten in ogenschouw nemen, zodat we een aardige indruk krijgen van de huishouding daar. Een omvangrijk en gastvrij gezelschap, want de reigers krijgen er ook hun deel, al moeten ze zich tevreden stellen met de gevallen brokjes. Ook een stel Roeken is er op buit uit. Maar of zij nu tot de graag geziene gasten behoren, valt hier te betwijfelen.

Verzadigd van de bepaald niet lieflijke geuren dezer nederzetting, vervolgen we onze weg over het nu al aardig donkerende water. Van de oeverbegroeiing is al niet veel meer te onderscheiden. Toch staat daar een rijkdom aan planten, al bloeit er nog niet zo erg veel. Ook dat hebben we aanvankelijk ijverig bestudeerd. Opvallend zijn vooral de grote bossen Waterzuring, de Pluim- en Oeverzegges, de Waterweegbree en Melkeppe, en de giftige Waterscheerling. Op het water drijven nu de bladeren van Gele plomp, Waterlelie en Veenwortel, nog net niet aan bloeien toe, maar lang zal het niet meer duren. Wat wel uitbundig bloeit is de Aronia, die steeds meer de bijnaam van Moeraspest begint te krijgen, omdat de op zichzelf prachtige struik alle onderbegroeiing verdringt en zodoende de flora eerder verarmt dan verrijkt. Voorlopig echter is de flora hier nog rijk genoeg, veel te veel om het allemaal in zo'n kort bestek op te noemen. In het halfdonker dringt alleen de geur van de Lijsterbes nog tot ons door, en dan, als apotheose van een prachtige en leerrijke tocht, horen we de klaaglijke roep van een jonge uil, een fascinerend geluid dat ons tot aan de ontscheping begeleid.

TUINTOESTANDEN

Onze tuin is maar klein, een paar vierkante meters stadstuin. Wat kun je daar als vogelaar van verwachten? Elk jaar is het hetzelfde, hele troepen mussen, mezen, merels, duiven, spreeuwen, eksters. Tenminste, dat heb ik heel lang gedacht. En omdat ik dat dacht, zag ik ook niets anders. Zo gaat dat. Maar nog niet zo heel lang geleden werd dat anders. Dat kwam, omdat er op een keer zo maar opeens een verdwaalde eekhoorn in de hazelaar zat. Vanaf dat verbijsterende moment ging ik beter kijken, en dus ook meer zien.

Het bleek allemaal heel erg mee te vallen met de toestanden in de stadstuin. Vanmorgen moest ik daar weer aan denken, toen er ineens een tuinfluiter op de voerplank zat. Uit puur eigenbelang leg ik zo tegen koffietijd nog altijd wat cetbaars voor mijn vliegvlugge vriendjes neer. Wie zegt daar trouwens, dat je zo de vogels lui maakt? Als ik al dat getuimel de hele dag door in mijn tuintje aankijk, dan is er althans hier niets van te merken. Tussen de voertijden door wordt er uiterst bedrijvig in alle hoekjes en gaatjes naar lekkere hapjes gezocht. Maar als ik dan van mijn eigen lekkere hapje en slokje zit te genieten, dan lok ik ze graag even binnen mijn gezichtsveld. En zo zag ik vanmorgen die tuinfluiter.

Eerst dacht ik, dat het gewoon een jonge mus was. Ik had even last van mijn oude kijk. Maar het was dan toch wel een vreemde mus, zo te zien. Dus beter kijken, koffie opzij, boek erbij. Het was een echte tuinfluiter. Hetgeen hij even later olijk bevestigde met zijn riedeltje. Ja, zo heb ik deze winter vanuit mijn koffie-enz. enz. hoekje heel wat gezien, wat voor mij in elk geval tot de bijzondere waarnemingen hoorde. Waarnemingen die ik overigens alleen zo exact kon doen omdat ik onze onvolprezen vogelherkenningscursus heb gevolgd. Want daar leer je pas goed kijken én luisteren. Natuurlijk, die grote bonte specht, die in onze hazelaar zijn smidse inrichtte en daar dagenlang telkens weer terugkeerde, tot hij geen enkel verborgen nootje meer kon vinden, die had ik anders ook wel opgemerkt en herkend. Maar of ik ook de staartmezen zou hebben gezien, die op een gegeven moment een bliksembezoek aan ons met lekkers behangen krenteboompje brachten? Zeker is, dat ik nooit geweten zou hebben, dat er tussen de kool- en pimpelmezen ook zwarte mezen zaten. Dat ontdekte ik heel toevallig, toen ik een keer vanuit de bovenverdieping op de tuin neerkeek en zo heel duidelijk de witte nekvlek kon zien. Evenmin zou ik de keep hebben ontdekt tussen de vinken en groenlingen.

En dan niet te vergeten de glorie dat je heggemus, roodborst en winterkoninkje aan hun liedjes kunt herkennen, nog vóór je ze hebt gezien. Trouwens, juist daaróór ga je ze steeds vaker zien, trouwe gasten, maar als zodanig eerder niet zozeer opgemerkt. Als je ze hóórt, ga je kijken.

Onopgelost is nog het raadsel, waarom juist nu ook de kokmeeuwen en kauwtjes ons tuintje regelmatig met een bezoek vereerden. Ik weet zeker, dat dát niet aan mijn kijken heeft gelegen. Die zou ik anders ook wel hebben opgemerkt. Eén ding is zeker. Ik ga de volgende winter vanuit mijn gerieflijke, van koffie en wat dies meer zij voorziene schuilhut, een gedegen vogelstudie maken. Dat blijkt nu wel tot de goede mogelijkheden te horen. En mocht er soms een kraanvogel of een visarend op mijn gammele plankje neerstrijken, dan zal ik daar zeker verslag van uitbrengen.

KASTJE KIJKEN

En daar ga je dan, op een vroege, natte morgen. Voor het eerst in je leven kastje kijken. De tocht naar de verzamelplaats is op zichzelf al een belevenis. Aangezien het gros der medemenschen de zaterdagmorgen benut om eens lekker uit te slapen, heb jij de wereld vrijwel voor jou alleen. Als dan zo'n licht nevelig waas die wereld ook nog mild zuivert van storende uitwassen, dan benader je een welhaast volmaakte situatie. Je probeert ondertussen de vogels aan hun geluid te herkennen, wat voor een beginnend vogelaar lang niet eenvoudig is. Elke keer als het lukt, ben je trots op jezelf. En omdat het wel vroeg, maar toch niet vroeg genoeg meer is voor een uitbundige vogelzang, lijkt het percentage herkenningen formidabel.

Op de plaats van samenkomst ben je niet eens de eerste. Uit het bos duikt een al even ijverig medebroeder op. Gelukkig laten de anderen niet al te lang op zich wachten, en daar gaan we dan, achter de alwetende leider met zijn ladderdrager aan. Na enkele passen is het al zo ver. De ladder wordt tegen een boom geset. Onze voorman beklimt het er niet al te betrouwbaar uitzien- de geval, opent de deksel van het nestkastje, kijkt erin, en deelt mee dat er een Koolmees in zit te broeden. Het lijkt je pure heiligschennis om het beestje daarin zo ruw te storen, maar toch zit je al gauw ook boven op die ladder, een beetje tuitelig weliswaar, maar vastbesloten er niet af te vallen. En ja hoor, daar zit ze. 't Is goed, dat je van te voren gezegd is wat er te zien moet zijn, want de kans is groot dat je anders niet eens had opgemerkt dat er daar onder in het kastje iets zat. Het vogeltje is al net zo schemerig grijs als de hele omgeving, en het verroert zich niet.

De een na de ander waagt nu de klim, kijkt, ziet, en is ontroerd door de trouw waarmee dat piepkleine wezentje op haar eitjes blijft zitten.

Na het kastje weer zorgvuldig te hebben gesloten, wordt de tocht voortgesetzt. Het wordt een ladder op, ladder af, want de kastjes hangen dicht bij elkaar. We zien eitjes van Koolmees en Pimpelmees, en zijn verbijsterd dat ze só klein zijn. Ook Spreeuvenelaren komen we tegen. Die zien er wat aannemelijker uit. En dan brengt onze gids ons naar een boom met een gat. En in dat gat twee mooie, springlevende jonge Holenduiven. Als je vrijpostig in hun kinderkamer naar binnen kijkt, kijken ze al even brutaal terug en gebaren met hun koppetjes, alsof ze zeggen willen: "Wat moet dat allemaal."

Nou, dat wordt ze al gauw duidelijk. Aangezien de vogelringer zich ook in ons gezelschap bevindt, wordt het gedierte behoedzaam uit z'n warme holletje gehaald, meteen even goed van dichtbij bekeken, en dan uiterst zorgzaam van een ringetje voorzien. Eén van de twee heeft een goed gevulde krop, wat duidelijk te zien en te voelen is. We zijn er stil van geworden en zetten onze tocht weer voort. Pa en moe Holenduif hebben zich al die tijd niet laten zien.

Een grote nestkast even verderop, waarin ook een jonge Holenduif moest zitten, blijkt leeg te zijn. We kunnen slechts gissen naar de oorzaak van de verdwijning. Veel nestkastjes zijn nog helemaal onbewoond. Maar de maand mei is ook nog maar pas begonnen en het broedseizoen nog niet in volle gang.

Aan het eind van de tocht wacht ons een zorgvuldig geheim gehouden verrassing. De één na de ander beklimt nu de ladder met de ondertussen verkregen vaardigheid en kijkt met ingehouden adem naar het wonder. Een Boeklever met duidelijk zichtbaar een minuscule klein jong, een koppie als een erwtje zo klein, dat almaar onder de moedervleugel probeert uit te komen. 't Is onvoorstelbaar. Je moet het gezien hebben.

Na dit waardige besluit gaat de groep aankomende vogelaars uiteen. Maar we zien elkaar zeker nog wel eens terug op het vogelpad.

Roodhalsfuut op het Laarder Wasmeer

Dat het Laarder Wasmeer soms als toevluchtsoord voor zeldzame doortrekkers dient, bleek dinsdag 16 mei 1978 weer eens.

Gewarschuwd door mijn zusje ("Er zit een Roodhalsfuut op het Wasmeer") begaf ik mij 'smiddags om half vier Wasmeerwaarts. Tussen de op de grote plas zwemmende Geoorde Futen ontdekte ik inderdaad het mooiste lid van de Futenfamilie, de Roodhalsfuut.

Met de zon achter kon ik de vogel met een 7 maal 50-kijker op ongeveer 100 meter afstand observeren en de volgende kenmerken vaststellen :

uiterlijk: gele snavel, opvallende witte wangen, zwart petje; roodbruine hals overgaand in gelig roodbruine borst; donkere bovenzijde, grijsbruine flanken; witte onderzijde.

De vogel leek minder slank dan een Fuut en was even groot als een in de buurt zwemmende Meerkoet. Uitgezonderd korte perioden waarin de veren gepoetst werden, zwam de vogel al die tijd rond met ingetrokken hals.

Toen ik 's avonds rond half acht terugkwam in gezelschap van A. Vermeule, J. Harder en I.J.S. Vogel bleek de Roodhalsfuut zich aan de overzijde van de grote plas op te houden, op aanmerkelijk grotere afstand dan 's middags. De volgende morgen om half tien was hij verdwenen, en ock 's avonds heb ik hem niet meer gezien.

De Avifauna van Midden-Nederland beschrijft de Roodhalsfuut als onregelmatige, toevallige broedvogel, en wintergast en doortrekker in seer klein aantal (de meeste waarnemingen stammen uit de perioden september/oktober en maart/april).

Van het Laarder Wasmeer zijn 9 waarnemingen van de Roodhalsfuut bekend, acht daarvan na 1940. Van deze acht waarnemingen zijn er twee mei-waarnemingen, namelijk 14 mei 1954 (Wurster & Jennings) en 21 mei 1955 (Frencken & Kraak) (arch. J. Harder).

Het was al met al een ongewone waarneming, die dankzij een plotseling tussen de Geoorde Futen en Roodhalsfuut opduikend Dodaarsje nog een speciaal tintje kreeg; want het gebeurt niet vaak dat je drie soorten futen tegelijk in het beeld van je kijker krijgt.

R. Sinoo

Kolonie oeverzwaluwen te gast in gemeentelijk gronddepot Huizen

HUIZEN - Naar schatting 150 oeverzwaluwen, ook wel zandwallu-
wen genoemd, hebben dit jaar weer de gemeente Huizen uitgekozen om
in de parafgravingen die deze gemeente rijk is hun nesten te bouwen.
Al enkele jaren vestigen deze zwaluwen zich in de stalle zandwallen
nabij de kalksandsteenfabriek. Dit jaar hebben deze gevestigde
vrienden zich echter ook op een geheel nieuwe plaats gevestigd: het
gronddepot van de gemeente aan de Zuidzee, waarmee men drink-
doende was die af te graven.

Dit kwam ter kennis van de Vogelwerkgroep 't Gooi, die zich sterk
maakt voor het behoud van de vogelstand. De werkgroep stelde de ge-
meente Huizen onverwijld op de hoogte van deze spontane nieuwe
zwaluwvestiging en dit had tot gevolg, dat de afgravingen onmiddellijk
stop werden gezet. Voorlopig betreft de gemeente de zwarte aarde van
elders.

Oeverzwaluwen leiden in Nederland een kwijrend bestaan. Hun
aantal neemt steeds meer af. Vandaar ook dat genoemde werkgroep
eventuele vestigingen nauwlettend in de gaten houdt, teneinde deze
lijverige vogeltjes rustig te laten broeden.

De oeverzwaluw graaft diepe gangen in zandwallen. De voorkeur gaat
daarbij uit naar steile wanden. De oeverzwaluw komt in het algemeen
ieder jaar op 'n vaste plaats terug. Zo nu en dan gaat een zwaluwen-
kolonie echter spontaan over tot verhuizing, zoals nu in Huizen het geval
is.

Het publiek wordt dringend aangeraden de zwaluwenkolonies onge-
meerd te loopen en in ieder geval op afstand te blijven. Het goede
voortbeeld moet niet alleen gegeven worden door de gemeente.

Wij zijn blij dat wij op deze afgraving werden geattendeerd en verzoeken
onze leden ons soortgelijke gevallen direkt te melden.

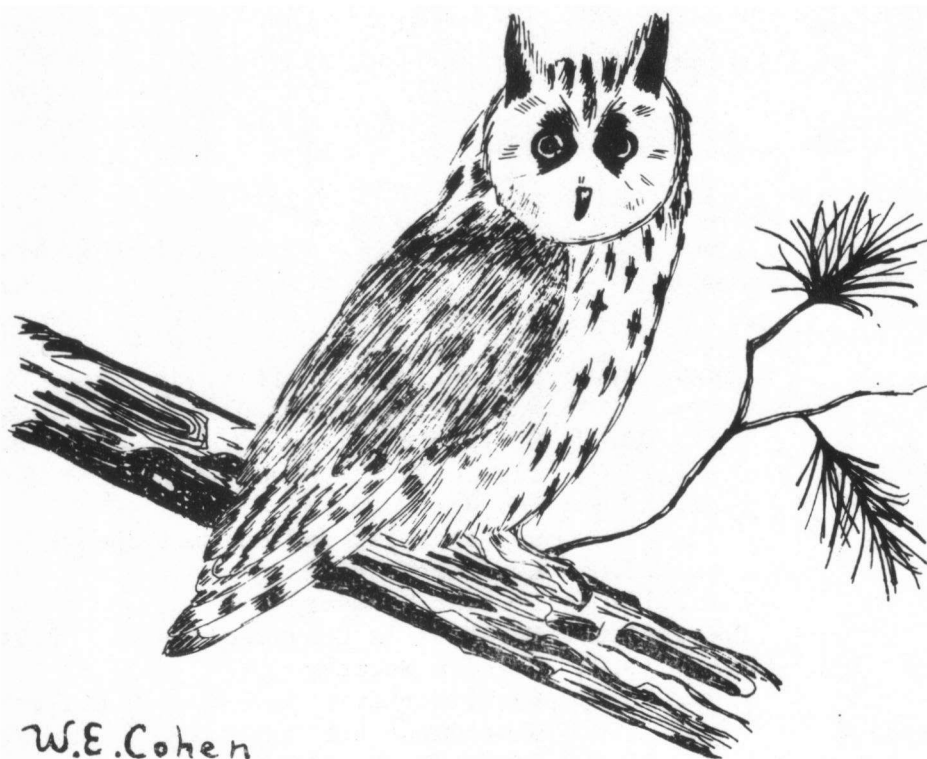

VELDWAARNEMINGEN

Samengesteld door: Aart Bode

Fuut (broedkleed)	1 ex.	06.05.	Laarder Wasmeer	J.Harder
	2 ex.	08.05	idem	idem
Roodhalsfuut	1 ex.	27.01	Ankeveense plassen	Pluister/Ricken
Geoorde Fuut	11 ex.	02.04	Laarder Wasmeer	J.Harder
	13 ex.	15.04	idem	idem
	8 pr.	30.04	idem	idem
	8 pr.	08.05	idem	idem
Dodaars	18 ex.	15.04	idem	idem
	8 ex.	30.04	idem	idem
Roerdomp	1 ex.	04.02	Bij Block v. Kuffeler	A.Pluister
Grauwe ganzen	10 ex.	12.02	Tussen Vecht-Loenerv.Plas	Seyffert
Rietgans	+ 250 ex.	21.02	Oostermeent	P.Dieperink
Krakeend	1 pr.	15+30-04+06.05	Laarder Wasmeer	J.Harder
Pijlstaart	1 mn.	02.04	Laarder Wasmeer	idem
Smient	1 pr.	06.02	idem (rustend Gr.Plas)	idem
	+ 700 ex.	24.02	Wijde Blick	B.v.Poelgeest
	> 50 ex.	24.02	Amsterdamse Waterleidingplas	idem
	> 250 ex.	31.03	Loenerveense Plas	idem
Casarca	1 mn.	18.03	Eempolder Noord	Griffioen/v.Maanen en Pluister/de Zwaan
Krooneend	2 pr.	29.03	Maardertos	Walrave/Handelé/v.Eijk
Brilduiker	1 mn.	08.01	Loenerveense Plas	J.P.Seyffert
	2 vr.)	24.02	Berensteinse Vaart	F.v.Klaveren
	1 mn.)			
	1 mn.	02.04	idem	W.J.R.de Wijs/J.E.Winkelman
	1 mn.	03.04	idem	F.v.Klaveren
Nonnetje	1 mn.)	27.01	Bergse Pad	Pluister/Ricken
	1 vr.)			
	1 mn.	06.02	Laarder Wasmeer!!!	J.Harder
	2 vr.	24.02	Wijde Blick (ook 31.03)	B.v.Poelgeest
Buizerd	5 ex.	04.02	Gooiersgracht	P.en H.Dieperink
	2 ex.	12.02	Tussen Vecht-Loenerv. Plas	Seyffert
Wespendief	1 ex.	30.04	Laarder Wasmeer	J.Harder
			(op thermiek zeilend met Sperwer + Buizerd	
Sperwer	2 ex.	10.03	Gooiersgracht	P.Dieperink
	1 mn.	18.03	Laarder Wasmeer	J.Harder
	1 ex.	31.03	Gooilust 's Graveland	B.v.Poelgeest
	1 ex.	30.04	Laarder Wasmeer	J.Harder
Rode Wouw	1 ex.	11.03	Bij Huizerhaven	Pluister/Schoorl
Blauwe Kiekendief	1 ex.	15.03	Blaricumse hei	E.Frater Smid
	1 vr.	01.05	Eempolder bij sluisje	A.Bode
			(vloog met prooi naar rietkraag bij waai)	
Slechtvalk	1 vr.	09.04	Knardijk	Y.S.Vogel/C.Rosier
Boomvalk	1 ex.	08.05	Zuiderheide	J.Harder
Korhoen	1 mn.)	29.01	Westerheide bij rustgebied	Pluister
	3 vr.)			
	2 vr.			
Waterral	1 ex.	06.02	Laarder Wasmeer	J.Harder
	1 ex.	19.02	Eggebos (Muidenberg)	Griffioen/Tulleken
	1 ex.	24.02	Lambrechtskade	B.v.Poelgeest
Houtsnip	1 ex.	06.02	Laarder Wasmeer	J.Harder
	4 ex.	12.02	idem	idem
	1 ex.	18.02	idem	idem
	1 ex.	17.02	Blaricumse heide	E.Frater Smid

Houtsnip	1 ex.	18.02	Oud Naarden	Wim en Corrie Cohen
	7 ex.	19.02	Gooiersgracht	P.Dieperink/V. Muller
	8-10 ex.	19.02	Eggebos Muiderberg	(op 01.03 dood ex. uitgehongerd!!!)
	12 ex.	20.02	Vuilnisstortplaats Loodijk	Griffioen/Tulleken
	1 ex.	02.04	Bij Pampushaven	P.Vos
				Rijnja/Gortner/Handelé
				Walrave
Wulp	2 ex.	22.04	Westerheide (jodelend)	P.v.d.Poel
Kokmeeuw	+ 200 ex.	06.05	Hilversums Wasmeer	Harder/E.R.Osieck
Reuze Zwartkopmeeuw	1 juv	09.04	Naarden kust	Y.S.Vogel/C.Rosier
Visdiefje	16.04	16.04	Gooimeerkust Huizen	M.v.Houten
	3 ex.	01.05	Eempolder bij sluisje	A.Bode
	3 ex.	01.05	Bij Raboes (zelfde ex.??)	idem
Koekoek	1 ex.	04.05	Laarder Wasmeer	idem
Ransuil	1 ex.	12.03	idem	Harder
	1 ex.	22.04	Gooimeerkust	P.v.d.Poel

Bosuil	7 mn.)	} 03.03	Met bandrecorder "opgeroepen" tijdens uilen-	Y.S.Vogel/Harder
	3 vr.)			
Gierzwaluw	+ 40 ex.	24.04	Dorp Laren	P.Dieperink/V.Muller
IJsvogel	1 ex.	18.02	Echobos Muiderberg	Pluister/Maanen
	1 ex.	19.02	Eggebos "	Griffioen/Tulleken
			(is Eggebos en Echobos niet 't zelfde ?)	
	4 ex.	20.02	Vuilnisstortplaats Loodijk	P.Vos
	1 ex.	20.02	Karnemelksloot t.h.v. ijsbaan	Fr.Hoes
Hop	1 ex.	06.05	Laarder Wasmeer	J.Harder
Kleine Bonte Specht	1 ex.	31.03	Gooilust 's Graveland	v.Poelgeest
Zwarte Specht	1 ex.	11.03	Spanderswoud	J.Harder/T.Visser
	1 mn.)	} 16.04	Bos Oud Naarden	M.v.Houten
	1 vr.)			

Draaihals	1 ex.	27.04	Bij Tafelberg	E.Frater Smid
Oeverzwaluw	16 ex.	29.04	Bijvanck Blaricum	P.Dieperink
Boerenzwaluw	1 ex.	02.04	Einde Gooi	R.de Wijs/J.Winkelman
Gele Kwikstaart	1 ex.	22.04	Gooimeerkust Oud Valkeveen	v.d.Poel
Grote Gele Kwikstaart	1 ex.	31.12	Rioolzuivering H'sum-Oost	E.Osieck
	2 ex.	08.04	Gooiersgracht Blaricum	P.Dieperink
Rouwkwikstaart	1 ex.	09.04	Steenhoop Lelystad Haven	Vogel/Rosier
Klapekster	1 ex.	03.03	Blaricumse heide	E.Frater Smid
	1 ex.	09+10.03	Westerhei	P.Dieperink
	1 ex.	17.03	Westerhei	R.Walrave/J.Handelé
	1 ex.	11.04	Mauvezand Laren!! Verdwaald door sneeuw- buien?	V.Muller/P.Dieperink
Snor	2 ex.	04.05	Laarder Wasmeer Roepend!!	A.Bode
	1 ex.	07.05	idem idem	idem
	1 ex.	08.05	idem idem	J.Harder
Zwartkop	1 pr.	Van 05.12.77 tot 14.02.78	in voor- en achter- tuin Loenen a/d Vecht Paartje at de bes- sen van Callicarpa. Tweede winter dat ze hier verblijven	J.P.Seyffert
Vuurgoudhaantje	1 ex.	02.04	ten westen van Holl.Brug Kennelijk op trek. Zeer vermoeid!	Walrave/Handelé
				Rijnja/Gartner
Bonte Vliegenvanger	1 vr.	05.04	Westerhei Laren	P.Dieperink
	1 mn.	30.04	Laarder Wasmeer Zang!!	J.Harder
	1 mn.	08.05	Westerhei bij La Provence Zang	idem
Tapuit	1 mn.	22.04	Gooimeerkust Oud Valkeveen	P.v.d.Poel
Roodborsttapuit	1 mn.	28.02	Bij Magdaleen	F.Griffioen
	1 ex.	05.03	Kromme Rade	Mevr. Last
	1 mn.	08.03	Westerhei	P.Dieperink
	1 mn.	05.04	idem bij Laren	P.Dieperink/V.Muller
	1 mn.	22.04	Bussumerhei	P.v.d.Poel
	1 pr.	10.05	Zuiderheide ó met voer	Harder/T.Visser
Gekraagde Roodstaart	1 mn.	22.04	Tafelberghei	P.v.d.Poel
	1 mn.	08.05	Zuiderhei zingend ex.	J.Harder
	1 mn.	08.05	Westerhei idem	idem
	1 mn.	08.05	Bij Heidebloem idem	idem
Zwarte Roodstaart	1 ex.	14.04	Mauvezand Laren	P.Dieperink
Europese Kanarie	1 pr.	02.04	Eemnesserweg Laren ó zingend	idem
			Na 02.04 niet meer gezien.	
Sijs	+ 100 ex.	18.03	Laarder Wasmeer Werden belaagd door sperwer zonder succes	J.Harder
	120 ex.	30.03	Steffenshein Laren	E.Osieck
Kneu	3 pr.	01.05	Eempolder-Noord	A.Bode
	3 ex.	08.05	Zuiderheide	J.Harder
Putter	2 ex.	29.04	Park te Loenen a/d Vecht	J.P.Seyffert
Sneeuwgorst	1 vr.	02.04	West van Muiderzand	Walrave/Handelé
				Rijnja/Gartner

Beste vogelvrienden, dit was het dan voor deze keer. Ik heb dit overzicht moeten maken uit een aantal kaartjes dat een veelvoud was van wat u hier ziet. Niet boos zijn a.u.b. als u uw waarneming(en) niet terugvindt. Dit overzicht is eigenlijk al veel te groot, maar ik durfde om wille van de lieve vrede niet nog meer uit te sorteren. U blijft uw kaartjes wel sturen hè? Ik wens u allen een goede vakantie en een totziens!

LIJST VAN ADRESSEN DIE U NODIG KUNT HEBBEN

Het dagelijks bestuur

Voorzitter : vakant
Sekretaris : vakant (per 1 aug.)
Penningsmeesteresse : mej. A. van Leyden, Raboes 9, Laren, tel. 86091
postgiro VWG : 2529179

Kontaktpersonen voor de bij hun naam genoemde subgroep

Avifauna : R.G. Moolenbeek, Arn. Voetlaan 14, Ankeveen, tel. 62641
Eempolders : mej. A. van Leyden
Excursies : mevr. L.J. Dwars-van Achterbergh, Prinsenstr. 15, H'sum
Nestkasten : H.W. de Soete, G.v. Amstelstr. 410, H'sum, tel. 10834

Verdere kontaktadressen

Ringonderzoek : E.R. Osieck, Steffenshein 20, Laren, tel. 89720
Vogelkursus : mevr. C.C.M. Last-Hendriks, Mr. J.C. Bührmanlaan 46,
Ankeveen, tel. 035-62099
Contr. Vogelwet : D.G. de Witte, St. Annastr. 26, Naarden, tel. 42579
Opgeven excursies : C. de Rooy, Rading 80, Nw. Loosdrecht, tel. 02158-1641
(na 18.00 uur)
Inzenden kopie : W.E. Cohen, Bezaan 8, Huizen, tel. 52128

Inzenden waarnemingskaartjes

A. Bode, Coehoornstraat 64, 1222 RV Hilversum, tel. 035-858401

Afhalen waarnemingskaartjes

Ankeveen : R.G. Moolenbeek, A. Voetlaan 14, 62641
Bussum : H.J. ten Brinke, Claudiagaarde 4, Bussum, tel. 14700
Hilversum : A. Bode
Huizen : F. Griffioen, Omroepaan 16
Laren : O. de Graaff, Steffenshein 13, tel. 83143
Naarden : mevr. H.W. Reddingius, Gr. W. de Oudelaan 22, tel. 42508

INHOUD

pag. 58	Redactioneel
59-60	Mededelingen
61-63	Broedvogelinventarisaties in het Gooi (I)
64	Excursieverslag Ankeveen
65-72	Het beheer van het Hilversums Wasmeer
73	Vogelen op Texel
74	Notities bij de roofvogeltelling
75-76	Het Visdiefje
77-79	Aanzet tot een beheersrapport inzake het Spanderswoud
80	Een zwinderige dag
81-83	Wintertelling roofvogels in 1978
84	De aantallen van enkele vogelsoorten waargenomen tijdens de roofvogeltelling 1978
85	Een Hop in het Laarder Wasmeer
86	Boekbespreking
87	Naardermeertocht
88	Tuintoestanden
89	Kastje kijken
90	Roodhalsfuut op het Laarder Wasmeer.
91	Kolonie Oeverzwaluwen te gast in gemeentelijk gronddepot Huizen
92-94	Veldwaarnemingen
95	Adressen en inhoud